

MILOŠ MACOUREK, POHÁDKY, CHRISTIAN MORGEN-
STERN, BERÁNEK MĚSÍC, DAISY MRÁZKOVÁ, NEPLAČ,
MUCHOMŮRKO, SUE TOWNSENDOVÁ, TAJNY DENÍK
ADRIANA MOLEA, ASTRID LINDGREN, DĚTI Z BULLER-
BYNU, CHARLOTTE BRONTE, JANA EYROVÁ, ALAN
ALEXANDER MILNE, MEDVÍDEK PÚ, JIŘÍ VOSKOVEC,
KLOBOUK VE KŘOVÍ, JAN WERICH, FIMFÁRUM, J. K.
ROWLING, HARRY POTTER A KÁMEN MUDRCŮ,
ARTHUR CONAN DOYLE, VZPOMÍNKY NA SHERLOCKA
HOLMESE, ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY, MALÝ PRINC,
J. K. ROWLING, HARRY POTTER A FÉNIXŮV ŘÁD,
ARNOLD LOBEL, KVAK A ŽBLUŇK SE BOJÍ RÁDÍ,
PATRICK HAMILTON, PLYNOVÉ LAMPY, RENE GOSCIN-
NY, MIKULÁŠOVY PATÁLIE, RICHARD ADAMS, DALEKÁ
CESTA ZA DOMOVEM, EDUARD PETUSKA, STARÉ ŘECKÉ
BÁJE A POVĚSTI, JOHN RONALD REUEL TOLKIEN, PÁN
PRSTENŮ I, SPOLEČENSTVO PRSTENU, BOŽENA
NĚMCOVÁ A JAROSLAV SEIFERT, MAHULENA, KRÁSNÁ
PANNA, KAREL ČAPEK, POVÍDKY Z JEDNÉ KAPSY;

Čítanka k osobnostní a sociální výchově

Magdalena Ulmanová, Michal Dubec

Investice do rozvoje vzdělávání

Tato publikace vznikla s podporou Evropského sociálního fondu v ČR,
Evropské unie, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Operačního programu
Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Investice do rozvoje vzdělávání

Obsah

Smysl Čítanky	2
Co je osobnostní a sociální výchova	3
Tematické okruhy OSV	3
Jak s čítankou pracovat	4
1. Rozvoj schopnosti poznávání	5
2. Sebepoznání a sebepojetí	12
3. Seberegulace a sebeorganizace	20
4. Psychohygiena	28
5. Kreativita	33
6. Poznávání lidí	40
7. Mezilidské vztahy	46
8. Komunikace	53
9. Kooperace a kompetice	61
10. Řešení problémů a rozhodovací dovednosti	67
11. Hodnoty, postoje, praktická etika	73
Slovo závěrem	78

SMYSL ČÍTANKY

Vážení kolegové,

obsahem dokumentu, který máte před sebou, je soubor 22 textů k jednotlivým tematickým okruhům osobnostní a sociální výchovy (dále OSV). Polovina z nich je určena pro žáky prvního stupně a druhá polovina pro žáky stupně druhého. Texty pro první stupeň mají pro usnadnění čtení větší písmena.

Jednou z možností, jak přiblížit žákům obsah jednotlivých tematických okruhů OSV (například studijních dovedností) a získat jejich zájem, je použít krátké texty. Po jejich přečtení a položení otevřených otázek (jsou součástí čítanky), dochází k tomu, že si žáci uvědomí, co už o tématu vědí a formulují, co by se chtěli dozvědět. Při následujících aktivitách, zaměřených na rozvoj zvolených osobnostních zdatností či sociálních dovedností (zdarma dostupné materiály publikované na webu www.odyssea.cz jsou uvedeny za texty) tak žáci mohou své dosavadní zkušenosti propojovat s tím, co jim předkládáme.

Zajímá vás například:

- Jak žákům představovat jednotlivá témata OSV?
- Jak zajistit, aby si žáci od začátku propojovali jednotlivá témata OSV se svým životem?
- Kde se v literaturách vyskytují příklady použití osobnostních zdatností či sociálních dovedností v běžném životě?

Pokud jste si na některou z otázek odpověděli ano, pak je vám určen následující text.

CO JE OSOBNOSTNÍ A SOCIÁLNÍ VÝCHOVA

Osobnostní a sociální výchova (OSV) je od září 2007 povinným obsahem vzdělávání na všech základních školách a osmiletých gymnáziích v České republice. Jedná se o tzv. průřezové téma, které má prostupovat celou školní výukou od 1. do 9. třídy napříč předměty, školními prožitkovými kurzy apod.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání předepisuje všem základním školám a víceletým gymnáziím, aby v průběhu školní docházky seznámily své žáky s jedenácti tematickými okruhy osobnostní a sociální výchovy. Žáci si mají prakticky procvičit a rozvinout životní dovednosti, které do těchto tematických okruhů patří.

TEMATICKÉ OKRUHY OSV

Obsah osobnostní a sociální výchovy je v RVP pro ZV strukturován do 11 tematických okruhů, které pokrývají její tři části: osobnostní rozvoj, sociální rozvoj, morální rozvoj. Z tematických okruhů si vybíráme konkrétní dovednosti (například používat techniky usnadňující uložení informací do paměti, nebo umět reagovat na manipulativní kritiku), na jejichž rozvoji potom pracujeme. Čítanka je podle tematických okruhů strukturována.

■ Osobnostní rozvoj

1. Rozvoj schopnosti poznávání
2. Sebepoznání a sebepojetí
3. Seberegulace a sebeorganizace
4. Psychohygiena
5. Kreativita

■ Sociální rozvoj

6. Poznávání lidí
7. Mezilidské vztahy
8. Komunikace
9. Kooperace a kompetice

■ Morální rozvoj

10. Řešení problémů a rozhodovací dovednosti
11. Hodnoty, postoje, praktická etika

JAK S ČÍTANKOU PRACOVAT

S uvedenými texty je samozřejmě možné pracovat různými způsoby. Zde je hlavním cílem textů navodit zájem žáků o zabývání se danými skupinami dovedností. Z toho vychází nabízený postup.

1. Chceme se se žáky zabývat rozvojem některé z dovedností OSV

Například:

- používáním technik usnadňujících ukládání informací do paměti –
tematický okruh OSV č. 1 „Rozvoj schopnosti poznávání“
- uvědomováním si a zpracováváním vlastních emocí –
tematický okruh OSV č. 3 „Seberegulace a sebeorganizace“
- reflektováním vlastních postojů a hodnot –
tematický okruh OSV č. 11 „Hodnoty, postoje, praktická etika“

2. Najdeme si text pro první či druhý stupeň. Čítanka je strukturována dle jednotlivých tematických okruhů OSV. U každého tematického okruhu je uvedeno vymezení jeho obsahu s odkazem na to, kterou jeho částí se text zabývá. Texty jsou vždy na samostatných stránkách, aby je bylo možné snadno tisknout/kopírovat.

3. Text žákům rozdáme nakopírovaný pro každého zvlášť, nebo ho rozdělíme na části a ty rozdáme jednotlivcům či do skupin. Eventuálně můžeme žákům text přečíst.

4. Dalším krokem je diskuse, která je blíže popsána vždy za textem. Smyslem diskuse je shrnout o čem text byl, propojit příběh s životem žáků a navodit zájem o další zabývání se dovednostmi, kterou používala některá z postav v textu.

5. Pokud chceme s daným okruhem dovedností dále pracovat, nalezneme za popisem diskuse odkaz na materiály, které popisují, jak dovednosti popsané v textu dále rozvíjet ve škole. Jedná se o materiály pro 1. i 2. stupeň, které jsou zdarma uveřejněny na **www.odyssea.cz**.

1. ROZVOJ SCHOPNOSTÍ POZNÁVÁNÍ

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- poznali svůj učební styl;
- uměli plánovat své učení;
- **znali a uměli použít techniky usnadňující ukládání informací do paměti a jejich znovuvybavení – text pro 1. i 2. stupeň;**
- uměli uvádět věci, které se učí, do souvislostí;
- uměli posuzovat vlastní pokrok v oblasti učení;
- se uměli soustředit na učení;
- si uměli navodit stav vhodný pro učení;
- uměli pracovat s informacemi (získávat je a třídit, posuzovat jejich věrohodnost, ověřovat je);
- dokázali definovat, analyzovat a řešit problém.

Hlava je taková bedýnka, je v ní plno maličkých šuplíků a přihrádek a do těch se ukládají vědomosti jako kapesníky do prádelníku. Když nám maminka řekne, děti, jezte zeleninu, je zdravá, naskáče nám to ušima rovnou do těch maličkých přihrádek, a když se nás potom někdo zeptá, jaká je zelenina, nakoukneme do hlavy a řekneme celou větou, prosím, zelenina je zdravá. Samo sebou, musíme mít v hlavě pořádek, abychom to v té přihrádce našli, jinak by to trvalo celou věčnost, než bychom ze sebe vysoukali, jaká ta zelenina vlastně je. Proto je správné ukládat si do hlavy jenom to, co je důležité, aby nám tam kdejaká hloupost zbytečně nepřekážela. Kdo má v hlavě plno nesmyslů, sám se tam nakonec nevyzná, a když se ho někdo zeptá, prosím Vás, nevíte náhodou, kolik má pes nohou, tak chudák stojí a kouká, ťuká se do hlavy a bručí, no tak, co to se mnou je, mám to na jazyku a ne a ne si vzpomenout. Ale není to žádná pravda, takový člověk nemá na jazyku vůbec nic, zato v hlavě má pořádný blázinec, všechno páté přes deváté a nemůže se v tom vyznat. Tihle lidé mají v hlavě tolik zbytečností, že se jim tam nakonec pořádná věc už ani nevejde.

Tak například byla jedna holčička, jmenovala se Matyllda, a ta vypadala jako všechny holčičky; nic zvláštního, až na to, že nosila modré náušnice. A ta Matyllda měla plnou hlavu všelijakých věcí, písmenek, čárek, teček, rozdělovačích znamének a zbytečných slov, všelijakých takřka a podobně, a to jenom proto, že se všemu učila nazpaměť. Učila se vždycky tak dlouho, dokud to neuměla do posledního písmenka a do poslední čárečky, a maminka jí za to dávala čokoládové bonbóny ve staniolu a říkala, mám z Tebe radost, když se budeš pořád takhle hezky učit, staneš se nejchytřejší holčičkou na světě.

Jaký div, že Matyllda měla ve škole samé jedničky, kromě tělocviku, protože kotrmelce se nedají naučit z knížky, ale i tak byla nejlepší v celé škole, a když ji paní učitelka vyvolala a řekla, tak si, Matylldo, stoupli hezky rovně a pověz nám něco o krokodýlech, zastavil se za dveřmi i soudruh ředitel, když šel náhodou kolem, protože Matyllda povídala o krokodýlech tak krásně a tak dlouho, až řekla všecko všecičko, co bylo v knížce, a dokonce i to, co bylo v závorkách, nezapomněla zdůraznit všechny čárky a všechny tečky, ba i rozdělovačí znaménka, že si všichni v duchu říkali, je tohle vůbec možné, a když skončila, pohládila ji paní učitelka po hlavě a řekla, tak se mi to líbí, Matylldo, je vidět, že se doma opravdu učíš, a Vy, děti, vezměte si z Matylldy příklad, musím zavolat soudruha inspektora, aby si poslechl, jakou máme ve třídě vzornou žákyni, a napsala Matylldě jedničku s hvězdičkou.

Ostatní děti se doma také učily, učily se o krokodýlech, jak vypadají, kde žijí a čím se živí, ale když je paní učitelka vyvolala, říkaly to všelijak, říkaly to, jak je to právě napadlo, a to už nebylo tak krásné, nikdo se za dveřmi nezastavil a jen někdy, jenom sem tam dostaly jedničku s hvězdičkou, zatímco Matylda ji měla pokaždé.

To víte, že byla na ty své jedničky jaksepatří pyšná a hned tak se s někým nebavila. Jen když měla náladu, řekla dětem, heč, jednou ze mne bude nejchytřejší holčička na světě, heč, a ze školy šla rovnou domů a pak už nevytáhla paty ani na hřiště, měla trošku zelenou barvu, ale to jí nevadilo, seděla a seděla a učila se, učila se třeba celou početnici nazpaměť nebo celou čítanku a jednou, představte si, dokonce celý jízdní řád i s autobusy a doplňky, takže věděla, kdy jede rychlík do Kolína a kdy do Liberce, kdy jede osobní vlak do Frýdlantu a kdy do Hulína, kdy jedou autobusy z Košic a kdy z Olomouce, kde všude se musí přesedat, a byla to samá čísla a samé hodiny a samé minuty a maminka ji za to velice pochválila a řekla, jsi moc hodná holčička, Matyldo, v jízdním řádu se člověk těžko vyzná, všechno se musí moc dlouho hledat, teď to bude mnohem jednodušší, až v neděli pojedeme přát tetičce Klotyldě k narozeninám, zeptám se Tě, kdy jede vlak, Ty mi to řekneš a bude to, a pohládila Matyldu po hlavě, dala jí čokoládový bonbón ve staniolu a jízdní řád vyhodila z okna. A Matylda řekla dětem ve škole, heč, já umím zpaměti celý jízdní řád, vím, kdy jede rychlík do Kolína a kdy do Liberce, kdy jede osobní vlak do Frýdlantu a kdy do Hulína, kdy jedou autobusy z Košic a kdy z Olomouce, a Vy nevíte nic, heč, a děti už už jí chtěly říct, ty hloupá, nač se to učíš, k čemu je jízdní řád, ale nemohly to říct, protože zvonilo, přišla paní učitelka, vyprávěla o ledních medvědech a nakonec řekla, tak, děti, a doma se o ledních medvědech hezky učte, zítra se podívám, co o nich víte.

A Matylda si myslela, to je toho, učit se o ledních medvědech, s tím budu našup hotová, to se pak naučím nazpaměť ještě něco jiného, třeba telefonní seznam, ale když přišla domů, řekla jí maminka, milá Matyldo, dnes je pátek a v neděli jedeme k tetičce Klotyldě, tady jsem Ti napsala gratulaci, nauč se to, ať to umíš hezky odříkat, a Matylda si sedla a naučila se gratulaci, bylo to lehké, bylo toho sotva sedm stránek, samé milá tetičko a nejdražší tetičko a milovaná tetičko, Matylda to uměla, než bys řekl švec, dostala čokoládový bonbón ve staniolu a učila se dál, učila se o ledních medvědech, ale představte si, nenaučila se ani celou první větu a dál to nešlo, ať dělala co dělala, dál se učit nemohla, hrozně se toho lekla, běžela za maminkou do kuchyně a volala, maminko, co mám dělat, učím se o ledních medvědech a nemůžu si nic zapamatovat.

Ale maminka se tomu smála a řekla, ale jdi, Matyldo, co to, prosím Tě, povídáš, Ty že se nemůžeš nic naučit, taková chytrá holčička, stoupni si hezky rovně jako ve škole a zkus to, uvidíš, že Ti to půjde, a Matylda si stoupla hezky rovně a spustila, na bílých pláních dalekého severu, kam lidská noha takřka nevstoupí, mezi věčným sněhem a věčným ledem žijí lední medvědi, kteří jsou celí..., a byl konec. Maminka řekla, no tak, Matyldo, pokračuj, to je samozřejmé, že medvědi jsou celí, přece po těch bílých pláních neběhají půlky medvědů, musíš k tomu dodat, kteří jsou celí bílí, rozumíš? No vidíš. A teď to hezky opakuj ještě jednou.

A Matylda spustila znovu, na bílých pláních dalekého severu, kam lidská noha takřka nevstoupí, mezi věčným sněhem a věčným ledem žijí lední medvědi, kteří jsou celí..., a dost, dál už Matylda neřekla ani slovo, zkrátka nešlo to, a maminka si pomyslela, tak, to je pěkná věc, něco se jí asi stalo, dřív jí to šlo do hlavy samo, že by tam už neměla místo? Á tu jí napadlo, že Matylda má od včerejška všechny šuplíky a přihrádky plné rychlíků a osobních vlaků a autobusů a čísel a hodin a minut a že se jí nejspíš do hlavy už opravdu nic víc nevejde, a když ji tohle napadlo, zalomila rukama a volala, ach ty moje nešťastná Matyldo, ach ty moje hlavičko, početníci umíš nazpaměť, ale nikdy si už nezapamatuješ, že lední medvědi jsou celí bílí.

A obě, maminka i Matylda, seděly v kuchyni u kredence a plakaly, ale najednou dostala maminka nápad, usušila si slzy a řekla, neplač, Matyldo, když mohou být náhradní kamínky k zapalovačům, náhradní knoflíky k zimníkům a náhradní kola k automobilům, proč by nemohly být nějaké náhradní hlavy k holčičkám, a vzala telefonní seznam a hledala číslo obchodního domu, trvalo to hezky dlouho, protože byla nervózní, ale nakonec to přece našla a řekla, haló, to je obchodní dům, nemáte, prosím Vás, nějaké náhradní hlavy k holčičkám, a prodavačka řekla, ale ovšem, máme je v různých odstínech, ale pospěšte si, v šest hodin zavíráme, a maminka se podívala na hodinky, vzala deštník a běžela, a když se vrátila, řekla, podívej se, vybrala jsem zelený odstín, a vybalila z krabice náhradní hlavu na šroubování, byla to hlava, jakou mají všechny holčičky, nic zvláštního, stačilo jí dát modré náušnice a byla to celá Matylda, a maminka řekla, no vidíš, Matyldo, a je zase všechno v pořádku, teď máš novou hlavu, je úplně prázdná, můžeš se toho naučit, kolik budeš chtít.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- O čem pro vás text byl?
- Co Matylda dělala, aby si věci zapamatovala?
- Proč se asi Matyldě do hlavy už nic nevešlo?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Kdy řešíte podobné věci jako Matylda v příběhu?
- Jak to děláte, když se snažíte něco nazpaměť naučit?
- Co při učení děláte proto, aby vám osvojované věci z hlavy nevypadly?
- Co by se nám hodilo umět v situaci, kdy se snažíme se něco naučit?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co by nám pomohlo umět, abychom si věci snadno pamatovali?
- Co by nám pomohlo, když se učíme něco, co nás nebaví, aby nás to nenudilo?
- Stalo se vám někdy, že jste si mysleli, že si něco pamatujete, a najednou jste si nemohli vzpomenout? Pokud ano, čím to podle vás bylo?
- Co můžete udělat proto, abyste se ujistili, že už něco umíte dobře nazpaměť?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Jak si šibeniční dítě zapamatuje jména měsíců (2. stupeň)

Sněden
úhoř.
Vezem
buben.
Svět ten
čert vem!
Na věnec
lupen.
Lháři,
lži jen!
Tys dopad!
Blázinec.

MORGENSTERN, Christian a GRÖGEROVÁ Bohumila. *Beránek měsíc.* vyd. 2. Praha: Odeon, 1990, s. 105. ISBN 80-207-0143-5.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Co dělalo šibeniční dítě proto, aby si zapamatovalo měsíce?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Použili jste někdy něco podobného, když jste se snažili něco naučit? Jak vám to fungovalo?
- Co ještě jiného děláte, když se snažíte se něco nazpaměť naučit?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co bychom chtěli umět, abychom si věci snadno pamatovali?
- Co by se nám hodilo umět v situaci, kdy se snažíme se něco naučit?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

- 1.1 Umíme se soustředit
- 1.2 Bystříme své smysly
- 1.3 Učíme se učit se

Kurzy OSV:

Rozvoj učebních dovedností (1. stupeň ZŠ)
Jak se učit efektivně (2. stupeň ZŠ)

2. SEBEPOZNÁNÍ A SEBEPOJETÍ

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- poznávali svou osobnost (temperament, motivaci, schopnosti);
- poznávali svůj vztah k druhým lidem;
- **poznávali a rozvíjeli svůj vztah k sobě samému (identitu, sebeúctu, sebedůvěru, sebedůvěru, sebepřijetí)** – text pro 1. i 2. stupeň;
- poznávali, jak se jejich „já“ promítá do chování a jak je vnímají druzí lidé;
- poznávali své současné možnosti a svůj rozvojový potenciál.

Myslivec zamyšleně kráčel lesní cestou a počítal si něco v notýsku. Šel vydávat dříví. Kateřina poskakovala vedle něho.

- Tatínku, jaký je svět? (Věděla to, ale chtěla to slyšet znova.)

- I jakýpak by byl, kulatý.

- A my jsme nahoře?

- Tak, tak.

- A tatínku, a jaké je to na té druhé půlce?

- Stejně jako tady, minul myslivec a škrtnal si tužkou nějaké číslice.

- Stejně modrá obloha?

- Hm.

- Stejně mraky?

- Ano.

- Všecko stejné?

- Ano.

- Úplně stejné?

- Ano.

- Úplně, ale ÚPLNĚ stejné? zeptala se ještě jednou pro jistotu. Táta jen přikývl. Počítal.

- Stejný les?

- Úplně stejný, bručel myslivec.

- Stejná myslivna?

- Ovšem, ovšem.

- A v ní stejný myslivec jako ty?

- Tak, tak, stejný.

- Stejný klobouk a na něm stejná jezevčí štětka? zpytovala holčička čím dál vzrušeněji.

- Ano, ano, ano, řekl táta, protože už viděl přicházet hajného a několik jiných lidí.

- Ale tatínku, ty nedáváš pozor. Má ten stejný myslivec také takovou stejnou holku, jako jsem já?

- I bodejt' by neměl! Co by si bez ní počal!

A už hlaholil s přáteli.

A Kateřinka pomalounku, co noha nohu mine, vracela se lesní cestou. Došla k lískovému houští a sedla si tam na pařez po staré borovici. Měla starost.

Stejná holka! Jistě má stejné šaty. Jistě teď sedí na stejném pařezu a přemýšlí stejné myšlenky. Kateřinu to zlobilo. A tu se přištrachal divoký králíček. Byl to nejhloupější králíček z celého lesa, ale jinak měl dobrou povahu.

- Jak se máš, Kateřino?

- Ach králíčku, já mám soužení! Představ si, svět je kulatý.

- No a? pravil králíček.

- A ta druhá strana je stejná jako tahle!

Králíček nic. Okusoval trávu.

- Je tam taky nachlup takový králíček jako ty!

Na králíčka to neučinilo žádný dojem. Pásl se.

- A králíčku, nejhorší je, že je tam taky úplně stejná holka jako já!

- Nerozčiluj se, poradil králíček.

- Já se nerozčiluju, mě to rozčiluje samo. A ta holka má taky bílé šaty a bílou mašli a sedí u toho stejného králíčka a povídá mu to samé, co já tobě!

Králíček zůstal jako socha. Začal o věci přemýšlet.

- Co dělají teď? zeptal se po chvíli.

- Ona sedí a levou ruku má takhle a on stojí a ptá se, co dělají teď, odpověděla holčička už skoro s pláčem.

Králíček sebou najednou hodil a udělal kotrmelec ve vzduchu.

- Udělal to taky? zeptal se.

Kateřina zoufale kývla. Králíček zadupal zlostí.

- Co budeme dělat, králíčku? Králíčku, já - a tu se Kateřina shýbla a šeptala mu do ucha - já mám chuť udělat něco, víš, NĚCO, na co by ta stejná holka nepřišla!

Králíček teď horlivě kýval hlavou.

- Třeba - třeba... přemýšlej taky, králíčku!

Králíček se poctivě pokoušel přemýšlet. Moc mu to nešlo.

- Třeba překousni tuhle trávkou a sněz ji, radil.

- Na to by přišla hned.

- Tak což pár kotrmelců hodně rychle za sebou?

Kateřina jen vrtěla hlavou.

- Víš co, řekl náhle králíček a šeptal jí něco tak tichounce, že to sotva bylo slyšet.

Kateřina také něco šeptala a pak zase králíček něco šeptal a pak zase Kateřina.

- Myslíš, že na TOHLE nepřijdou?
- Na TO určitě ne.

A pak se oba smáli a králíček rychle začal hrabat jamku v zemi a Kateřina se rozběhla hledat jakési věci a skrývala je v kapsičce. Když jich měla dost, schovala se v houští a něco s tím dělala. Byl to malinový list, který spíchla do kornoutku a dala do něho zmuchlanou kopretinu a suchou mravenčí kuklu a staré křídlo z modré vážky a ještě do něho zašeptala zaříkání tak tajné, že tajnější být nemůže:

- BRIMBRUMPANGRI BRAMBREMPINGRO BREMBRIMPUNGRE BRAM BRAM BRAM!

A zabalila to a pevně omotala trávku a zavázala na čtyři uzly. A pak honem s tím do jamky a velkou rychlostí na to nahrnuli zem a udupali a navrch dali jehličí a potom už jen skákali radostí.

- Jestlipak teď taky skáčou? zeptal se králíček.
- Ano, ale nevědí proč!

A zase skákali a smáli se, až se kutáleli v trávě a nemohli ani přestat.

MRÁZKOVÁ, Daisy. *Neplač, muchomůrko*. Praha: Albatros, 1969, s. 39–43.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Proč se Kateřina podle vás chtěla lišit od jiné holčičky?
- Čím byla Kateřina jiná než všechny ostatní dívky v jejím věku?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Co nám přináší, že jsme každý jiný?
- V čem jsme každý jiný a v čem jsme stejní?
- Na které své vlastnosti si zakládáme?
- Co nás první napadne, když se řekne „já“?
- Co na nás lidé mohou ocenit, přestože to není hned vidět?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co bychom se chtěli o sobě dozvědět?
- Co by nás zajímalo prozkoumat na vlastním „já“?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Neděle, 24. května

PÁTÁ PO VELIKONOCÍCH

Rozhodl jsem se, že si svůj pokoj vymaluju na černo; je to barva, kterou mám rád. Už ani minutu se nehodlám koukat na hrdiny z večerníčků. V mém věku je to vysloveně nedůstojné, probouzet se s pohledem na ušáky a ostatní idioty z pohádkové říše, co mi pobíhají po stěnách. Otec řekl, že si můžu koupit barvu, jaká se mi líbí, pokud si ji zaplatím a sám vymaluju.

Pondělí, 25. května

Rozhodl jsem se, že budu básníkem. Otec sice říkal, že básníci nemůžou děla žádnou kariéru a neberou důchod, a měl ještě další otravné poznámky, ale já už jsem se rozhodl. Snažil se mě nadchnout pro práci programátora u počítače, ale já jsem mu řekl: Potřebuju do své práce vložit duši, a každý ví, že počítače duši nemají. Otec řekl: Američani už na tom pracují. Ale já nemůžu tak dlouho čekat.

Koupil jsem si dvě plechovky černého latexu a centimetr široký štětec. Hned jak jsem se vrátil z obchodu pro kutily, pustil jsem se do malování. Postavy z večerníčků pořád prosvítají. Zdá se, že budu muset udělat dva nátěry. To už je můj osud!

Úterý, 26. května

POSLEDNÍ ČTVRTĚ MĚSÍCE

Už jsem natřel dvě vrstvy černé barvy! Postavy z Večerníčků pořád prosvítají. Černé stopy na chodbě a na schodišti. Nemůžu dostat barvu z rukou. Štětec pelichá. Mám všeho dost. Místnost je tmavá a smutná. Otec nehnul prstem, aby mi pomohl. Černá barva všude.

Středa, 27. května

Třetí nátěr. Nepatrné zlepšení, prosvítají jen rolničky z kašpárkovy čepice.

Čtvrtek, 28. května

NANEBEVSTOUPENÍ

Přetřel jsem kašpárky školním štětcem a zbytkem černé barvy, ale ty zatracené rolničky pořád prosvítají!

Pátek, 29. května

Zkusil jsem na rolničky černý fix. Dneska večer jsem jich přemaloval šedesát devět, už jich zbývá jenom sto dvacet čtyři.

Sobota, 30. května

Poslední rolničku jsem dokončil ve 23.25. Víím přesně, jak bylo Rembrandtovi, když domaloval Sixtinskou kapli v Benátkách.

2.00 v noci: Malba je suchá, ale byla asi špatná, protože je to samý kocour, tu a tam jsou vidět pruhované kalhoty klaunů a Pinocchiův dlouhý nos. Aspoň že ty zatracené rolničky už neprosvítají! Otec mi zrovna přišel říct, abych šel spát. Řekl, že mu můj pokoj připomíná obrazy Salvadora Dalího. Řekl, že je to surrealistický děs. Žárlí, protože on má na stěnách jen ohavné růžičky.

Neděle, 31. května

NEDĚLE PO NANEBEVSTOUPENÍ

V obchodě pana Singha jsem koupil voňavou tyčinku. Ve snaze zbavit se toho zápachu z malby u mě v pokoji jsem ji zapálil. Otec vešel dovnitř a vyhodil tyčinku z okna. Řekl, že nedovolí, abych si zahrával s drogami! Snažil jsem se mu to vysvětlit, ale byl tak rozzlobený, že mě neposlouchal. Zůstal jsem několik hodin v pokoji, ale zdálo se mi, že na mě ty černé stěny padají, tak jsem šel k Bertu Baxterovi. Nemohl jsem se na něj dozvonit, tak jsem šel domů a díval se na nějaký náboženský pořad v televizi. Navečeřel jsem se, udělal si úkol ze zeměpisu a šel spát. Pes už v mém pokoji nechce být; kňučí, abych ho pustil ven.

TOWNSENDOVÁ, Sue. *Tajný deník Adriana Molea*. Praha: Mladá fronta, 1988, s. 61–62.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Proč si asi chtěl Adrian dělat věci po svém?
- Co mohlo vést Adriana k tomu, že si psal deník?
- Kdybyste měli obsah textu shrnout do jedné věty, jak by zněla?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jaká situace z vašeho života vám připadá něčím podobná tomu, o čem byl text? Čím?
- Jakými barvami byste si své pokoje vymalovali vy?
- Co nám přináší, že jsme každý jiný?
- V čem jsme každý jiný a v čem jsme stejní?
- Co nás první napadne, když se řekne „já“?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co bychom se chtěli o sobě dozvědět?
- Co by nás zajímalo prozkoumat na vlastním „já“?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

- 2.1. Poznáváme svou osobnost
- 2.2. Poznáváme svůj vztah k lidem
- 2.3. Učíme se být v pohodě každý sám se sebou

3. SEBEREGULACE A SEBEORGANIZACE

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- rozeznávali ve svém životě projevy a užitečnost vůle;
- uplatňovali vůli při pohybových činnostech;
- **vědomě pracovali se svými emocemi** – text pro 2. stupeň;
- **zvládali vlastní agresivitu (s ohledem na sebe i své okolí)** – text pro 1. stupeň;
- zvládali trému;
- překonávali sklony a návyky, které jim komplikují život;
- plánovali svůj čas;
- uskutečňovali své životní cíle;
- uměli vědomě oddálit uspokojení některých svých potřeb.

„Ano,“ řekla jsem. „A já chci být ošetřovatelkou dětí, až budu velká, to je teda už jisté.“

„Já taky,“ řekla Anna. „Není to ani trochu těžké, hlídat děti. Jen si člověk pořád musí připomínat, že má na ně hovořit vlídně a přátelsky. Pak poslechnou. Bylo to v novinách, zrovna před několika dny.“

„Ano, to je jasné, že se má mluvit vlídně a přátelsky,“ řekla jsem.

„A víš, ani bys nevěřila, že jsou lidé, kteří na děti řvou,“ řekla Anna.

„Ale z těch dětí jsou pak učinění rošťáci a neposlouchají ani za mák. Přesně tak to bylo v novinách!“

„Kdo by chtěl rvát na takovéhle zlaté děťátko,“ řekla jsem a lechtala jsem Kerstin na nožičce.

Kerstin seděla na dece v trávě a tvářila se vesele. Je strašně rozkošná. Má takové kulatoučké čelíčko a oči má úplně modré. V puse má čtyři zuby nahoře a čtyři dole. A když se směje, vypadají docela jako zrnka rýže. Neumí ještě mluvit. To jediné, co umí říci, je „hej, hej“ a to říká skoro ustavičně. Možná že tím myslí pokaždé jinou věc, člověk nikdy neví.

Kerstin má dřevěný vozík, ve kterém ji vozíme.

„Co kdybychom ji vzaly ven na malou projížďku ve vozíku,“ navrhla Anna.

A tak jsme ji vzaly ven.

„Pojď, Kerstinko,“ řekla Anna a posadila ji do vozíku, „pojď se s námi trochu projet.“

Hovořila vlídně a přátelsky, přesně tak, jak se to má s malými dětmi.

„Tak, Kerstinko, teď hezky hačáš,“ řekla.

Ale Kerstin se to nezdálo. Chtěla ve vozíku stát a hopsat a říkat „hej, hej“. Ale na to jsme si s ní netroufaly.

„Myslím, že ji budeme muset přivázat,“ řekla jsem. A tak jsme vzaly silný provaz a uvázaly jsme ji. Ale jakmile Kerstin nemohla vstát a hopsat a říkat „hej, hej“, začala vriskat, že to bylo slyšet daleko široko. Olle se přihnal z chléva a křičel:

„Co to děláte? Vy ji bijete?“

„Nebily jsme ji, ty trumbero,“ řekla jsem. „A hovoříme na ni vlídně a přátelsky, abys věděl!“

„Tak jen pokračujte,“ řekl Olle. „Nechte ji dělat, co sama chce, a nebude brečet.“

Ano, Olle věděl asi nejlíp, jak se má ošetřovat jeho sestra, a proto jsme nechaly Kerstin stát ve vozíku a říkat „hej, hej“, kolikrát se jí uráčilo. Udělaly jsme to tak, že já jsem táhla vozík a Anna běžela vedle něho, a vždycky když Kerstin padala, tak ji chytla. Ale pak jsme přijely k hlubokému příkopu, a když ho Kerstin uviděla, slezla z vozíku.

„Uvidíme, co má za lubem,“ řekla Anna.

A taky jsme to, panečku, uviděly! S malými dětmi je to zvláštní. Člověk si myslí, že vlastně neumějí na svých malých nožičkách moc rychle utíkat, ale není to pravda. Když je třeba, tak takové malé děcko umí běžet rychleji než králík. Kerstin aspoň ano. Řekla si „hej, hej“ a pádila rovnou do příkopu, než jsme stačily mrknout. Tam škobrtla a spadla po hlavě do vody. Olle nám sice řekl, ať ji necháme dělat, co chce, a ona možná chtěla ležet v tom příkopě, ale my jsme si řekly, že bude asi nejlíp, když ji přece vytáhneme ven. Byla celá zmáchaná a křičela a zle se na nás mračila, zrovna jakoby to byla naše vina, že tam spadla. Ale my jsme na ni hovořily vlídně a přátelsky a posadily jsme ji do vozíku a vezly ji domů, abychom jí oblékly suché šaty. Celou tu dobu brečela. Olle se moc zlobil, když uviděl, jak Kerstin vypadá.

„Co s ní, prosím vás, děláte?“ křičel. „Chtěly jste ji utopit?“

Anna řekla, aby byl tak hodný a hovořil na nás vlídně a přátelsky, protože jsme taky děti. Ačkoli už hodně velké, samozřejmě.

Ale Kerstin šla k Ollovi a objala mu nohy a křičela a chtěla, aby ji uchlácholil, takže Anna a já jsme si připadaly úplně tak, jako bychom se byly o p r a v d u pokoušely ji utopit.

Olle nám pomohl najít pro Kerstin nové šaty. Ale pak zas musel odejít do chléva.

„Posadte ji na hrneček, dokud ještě nemá na sobě ty šaty,“ řekl, než odešel. Ráda bych věděla, jestli to už sám zkusil, Kerstin posadit. To by pak bylo zábavné, dívat se, jak mu to jde. Anna a já jsme se do toho opřely vší silou, abychom Kerstin vmáčkly na hrneček, ale marná práce! Vzpírala se pořád, stála jako svíčka, křičela na celé kolo a nesesdla si.

„Ty hloupý fakane,“ začala jsem, ale tu jsem si vzpomněla, že tak se nemá hovořit na malé děti.

---

3. Seberegulace a sebeorganizace (1. stupeň)

Protože Kerstin nechtěla sedět na hrnečku, nebyla jiná pomoc než navléci jí přece jen ty suché šaty. Já ji držela za ruce a Anna se pokoušela obléci ji. Kerstin křičela celou tu dobu a byla jako úhoř a škubala sebou sem tam, a trvalo to půl hodiny, než jsme ji zmohly. Potom jsme si sedly každá na židli a byly jsme úplně vyčerpané. Ale Kerstin přestala křičet, broukala si „hej, hej“ a vlezla si pod kuchyňský stůl a udělala tam loužičku. Pak se zvedla a strhla přitom ubrus z voskovaného plátna, takže dva kávové hrnky sletěly na podlahu a rozbily se.

„Ty zlý fakane,“ řekla Anna tak vlídně a přátelsky, jak jen uměla. Vytřela to pod stolem a smetla střepy, a já jsem svlékla Kerstin mokré kalhotky. Zatímco jsem hledala nějaké suché, Kerstin šups a už byla ze dveří venku. Než jsme ji dohonily, byla už na poloviční cestě ke chlévu.

LINDGRENÓVÁ, Astrid. *Děti z Bullerbynu*. Praha: Albatros, 1974, s. 239–243.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- O čem pro vás text byl?
- Co bylo těžké při pečování o Kerstin?
- Co dělala hlavní postava příběhu ve chvílích, kdy ji Kerstin rozčilovala svým chováním?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jaká situace z vašeho života vám připadá něčím podobná tomu, o čem byl text? Čím?
- Starali jste se někdy o nějaké malé dítě? Co pro vás na tom bylo náročné?
- Kdy naposledy jste se cítili naštvaní? Co jste v této situaci udělali? Co byste udělali pro zvládnutí vlastního hněvu, kdybyste mohli tuto situaci zažít znovu?
- Co ve vašem životě často způsobuje, že začnete být naštvaní?
- Co většinou děláte, když jste hodně naštvaní?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jak jste spokojeni s tím, jak se chováte, když vás někdo naštvá?
- Jak byste se chtěli umět chovat ve chvílích, kdy vás někdo naštvá?
- Co by vám pomohlo zvládat situace, ve kterých vás někdo naštvá tak, abyste s tím byli spokojení?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Z rozhovoru s panem Lloydem a z porady mezi Bětuškou a slečnou Abbotovou mi svítila naděje, která mě natolik vzpružila, že jsem si přála, abych se uzdravila. V mém životě měla zřejmě brzy nastat změna, a já jsem ji očekávala mlčky a toužebně. Dlouho však nenadcházela – mýjely dny a týdny, byla jsem zas úplně ve své kůži, ale nikdo se už víckrát nezmínil o tom, o čem jsem se tolik napřemýšlela. Paní Reedová se na mne občas přísně podívala, ale jen zřídka na mne promluvila; postarala se, abych byla po nemoci ještě víc odloučena od jejích dětí – přidělila mi pokojíček, kde jsem spala sama, a nařídila, že musím o samotě i jíst a zdržovat se stále jen v dětském pokoji, kdežto její děti byly pořád v salóne. Nezmínila se nikdy ani slovem, že mě pošle do školy, ale přesto jsem instinktivně cítila, že jistě dlouho nestrpí, abych s ní zůstala pod jednou střechou, protože kdykoli se na mne podívala, ukázal se jí v očích ještě zřetelněji než dříve výraz nepřekonatelného a hlubokého odporu.

Eliška a Jiřina byly zřejmě poslušny jejích příkazů a mluvily na mne co nejméně. Jan se vždycky tvářil zpupně, kdykoli mě uviděl, a jednou mi zase chtěl nabít, jenže já jsem se mu ihned postavila na odpor – okamžitě se zas ve mně probudila prudká zlost a zoufalá odvaha ke vzpouře, jež mě už jednou tak nebezpečně vydráždily, a proto se raději zdržel a utekl s hlasitým proklínáním a s křikem, že jsem mu rozbila nos. Vskutku jsem ho udeřila pěstí do nosu vši silou, jakou jsem dovedla vyvinout, a když jsem viděla, že jsem ho tou ranou nebo snad svým výhružným vzezřením zastrašila, měla jsem chuť využít své výhody a pustit se do něho, ale zatím už doběhl k mamá. Slyšela jsem ho, jak jí s brekem začal vykládat, že „ta ošklivá Jana Eyrová“ se na něj vrhla jako divoká kočka, ale mamá ho dost příkře zarazila:

„Nemluv mi o ní, Jene, vždyť jsem ti říkala, aby ses jí vyhýbal – nestojí vůbec za to, aby sis jí všímal. Já si nepřeji, abyste se s ní stýkali, ani ty, ani tvé sestry.“

Naklonila jsem se přes zábradlí a unáhleně jsem vykřikla, ani jsem neuvážila, co mluvím:

„Oni mi za to nestojí, abych se s nimi stýkala!“

Paní Reedová byla dost tělnatá, ale když uslyšela to podivné a opovážlivé prohlášení, hbitě vyběhla do schodů, vyřítila se na mne jako smršť a zahнала mě do dětského pokoje, přimáčkla mě na postel a vztekle mi poručila, že se celý den nesmím odtamtud ani hnout, a běda mi, kdybych se ozvala jenom jediným slovem!

„Co by vám tak asi řekl strýček Reed, kdyby byl živ?“ zeptala jsem se jí takřka bezděčně – opakují, takřka bezděčně, protože jsem měla pocit, jako by se mi z úst ozývala slova, k nimž má vůle nedala souhlas, jako by za mne mluvilo cosi, nad čím nemám vládu.

„Cože?“ vyjekla paní Reedová.

V šedých očích, obvykle chladných a klidných, se jí ukázal téměř ustrašený výraz – pustila mou paži a vyvalila je na mne, jako by opravdu nevěděla zda jsem dítě nebo snad ďábel. Tu jsem se do ní teprve pustila:

„Strýček Reed je v nebi a vidí všechno, co si myslíte a co děláte, a tatínek a maminka také – oni dobře vědí, že jste mě nechala celý den zavřenou a že byste chtěla, abych umřela.“

Paní Reedová se rychle vzpamatovala – důkladně se mnou zatřásla, napohlavkovala mi a pak beze slova odešla. Za chvíli přišla Bětuška a hodinu mi dělala kázání, v němž mi podávala nezvratné důkazy, že jsem zlé a hrozně nezvedené dítě, jaké svět neviděl – skoro jsem jí to uvěřila, protože mi v nitru háraly jen zlé pocity.

Minul listopad, prosinec a půl ledna. Vánoce a Nový rok se v Gatesheadu slavily svátečně a vesele jako obvykle, všichni si dávali dárky a pořádaly se večere a společenské večírky. Já jsem se těch radovánek ovšem nesměla zúčastnit; podílela jsem se na nich jen potud, že jsem byla svědkem, jak se Eliška s Jiřinou nastrojily a šly dolů do salónu v tenkých mušelinových šatech s nachovými šerpami, vlasy dovedně stočené v lokýnkách, a pak jsem poslouchala zdola hru na klavír nebo na harfu, pobíhání stolníka a sluhy, cinkání skla a porcelánu, jak se podávalo

občerstvení, a úryvky tlumeného rozhovoru, jak se dveře do salónu otvíraly a zavíraly. Když mě to omrzelo, opustila jsem své stanoviště nad schody a vrátila jsem se do tichého a opuštěného dětského pokoje – bylo mi tam trochu smutno, ale necítila jsem se nešťastná. Abych řekla pravdu, vůbec jsem netoužila po té společnosti, protože si mne tam jen málokdy někdo povšiml; kdyby byla Bětuška bývala hodná a družná, byla bych mnohem raději trávila večery s ní a v klidu než v salóně plném dam a pánů a pod přísným dohledem paní Reedové. Jenže jakmile Bětuška slečny ustrojila, obvykle hned odešla do kuchyně nebo do pokoje k hospodyni, kde se bavila líp, a vždycky odnesla svíčku s sebou. Seděla jsem pak sama s panenkou v klíně, dokud v krbu nevyhaslo, a chvílemi jsem se rozhlížela po zešeřelém pokoji, abych se přesvědčila, že tam nestraší nic horšího než já; a když i oharky v krbu přestaly žhnout, spěšně jsem se odstrojila, vší silou tahajíc za tkaničky, abych honem rozvázala uzly a dostala se co nejdřív do postele, kde jsem potmě a v chladu našla útočiště. Vždycky jsem si do postele vzala panenku – lidské bytosti musí něco milovat, a protože jsem neměla vhodnější předmět náklonnosti, utěšovala jsem se tím, že mohu mít ráda a hýčkat vybledlou a neživou loutku, rozedranou jako strašák. Když si teď na to vzpomínám, nedovedu ani pochopit, jak jsem tu hračku mohla tak bláhově a opravdově milovat, skoro jako bych si představovala, že je živá a schopná lidských citů. Nebyla bych ani usnula, kdybych ji nedržela v náručí, zabalenou v mé noční košilce, a když tam se mnou ležela v bezpečí a teple, byla jsem poměrně šťastná – věřila jsem, že ona je také šťastná.

Nekonečně dlouhé se mi zdály hodiny, kdy jsem čekala, až se společnost rozejde a uslyším Bětuščinu kroky na schodech; někdy si i mezitím zaskočila nahoru pro náprstek nebo nůžky, nebo mi třeba přinesla něco k večeři – housku či sýrový koláček, – vždycky se posadila ke mně na postel, než jsem to snědla, a pak mě pěkně zabalila do přikrývky. Dvakrát se stalo, že mě dokonce políbila a řekla: „Dobrou noc, slečno Jano.“ Když byla Bětuška takhle něžná, zdálo se mi, že je nejhodnější, nejhezčí a nejvlídnější tvor na světě; z celého srdce jsem si přála, aby byla vždycky tak milá a laskavá – aby do mne už víckrát nestrkala, aby mě už nikdy neplísnila a neukládala mi příliš těžké úkoly, jak měla často ve zvyku.

BRONTÛ, Charlotte. *Jana Eyrová. Praha: Mladá fronta, 1973, s. 24–27.*

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Můžeme si vybrat z následujících otázek, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jaké pocity mohla prožívat hlavní postava příběhu tam, kde bydlela?
- Jak dávala svoje pocity najevo?
- Co jí mohlo pomáhat v situacích, kdy se musela ovládat?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Kdy naposledy jste se cítili smutní, osamocení?
- Co jste v této situaci udělali? Co byste udělali, kdybyste tuto situaci zažívali znovu?
- Jak dáváme najevo to, co prožíváme (smutek, samotu, hněv, radost)?
- Co nám pomáhá, když jsme smutní? Co ještě by nám mohlo v takových situacích pomoci?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co bychom chtěli vědět o tom, jak funguje smutek, hněv, pocit osamění, vztek?
- Co nám může pomoci lépe zvládat, když na nás přijde smutek, samota, nebo hněv?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

3.2 Prožíváme, vyjadřujeme a zvládáme své emoce

3.3 Učíme se zvládat svou agresivitu

3.6 Rozvíjíme vůli pohybem

Kurzy OSV

Jak se bránit drogám a předcházet závislostem (2. stupeň ZŠ)

4. PSYCHOHYGIENA

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- uměli pracovat se stresem (předcházet mu a zvládat ho, když nastane);
- **uměli vyhledat pomoc při osobních problémech** – text pro 1. stupeň;
- nacházeli radost v těle, pohybu, pobytu v přírodě a zdravé životosprávě;
- **uměli obnovit své síly a uvolnit se** – text pro 2. stupeň;
- si uměli zlepšit náladu;
- uměli si uvědomovat, pojmenovávat a zveřejňovat své emoce.

Starý šedivý oslík Ijáček stál docela sám v lesním zákoutí plném bodláčí, přední nohy široce rozkročeny, hlavu skloněnou na stranu, a dumal. Chvíli si smutně myslil:

„Proč?“ a pak zase „Nač?“ .A jindy zase. „K čemu?“ A chvílemi sám dobře nevěděl, o čem vlastně přemýšlí! A tak když se přibatolil Medvídek Pú, byl Ijáček velmi rád, že může na chvílku přestat myslet, a zachmuřeně mu řekl: „Dobrý den.“

„Jak se máš?“ řekl Medvídek Pú.

Ijáček zavrtěl hlavou. „Vůbec se nemám,“ řekl. „A neměl jsem se už dlouho.“

„No, no, no,“ řekl Pú, „to je mi líto.“

„Ukaž se.“ Ijáček se tedy postavil a smutně hleděl k zemi, a Medvídek Pú si ho obešel kolem dokola.

„Copak se stalo s tvým ocasem?“ řekl s údivem.

„Co se s ním stalo?“ řekl Ijáček.

„Vždyť ho nemáš.“

„Opravdu?“

„No přece buď ocas máš, nebo nemáš, a ty ho nemáš. V tom se snad nemůžu zmýlit.“

„A tak co mám?“

„Nic.“

„Podívám se,“ řekl Ijáček a pomalu se otočil tam, co měl předtím ocas, a když ho nemohl dostihnout, točil se na druhou stranu, až zase stál tak jako předtím, a pak sklonil hlavu a díval se mezi přední nohy a nakonec řekl s dlouhým povzdechem: „Myslím, že máš pravdu.“

„To si myslím, že mám pravdu,“ řekl Pú.

„Tím se vysvětluje mnoho,“ řekl Ijáček zachmuřeně. „Tím se vysvětluje všechno. Není divu.“

„Někde jsi ho asi nechal,“ řekl Medvídek Pú.

„Někdo mi ho asi vzal,“ řekl Ijáček. „To je jim podobné,“ dodal po dlouhé pomlčce.

Pú měl pocit, že by mu měl něco říci, aby ho potěšil, ale nevěděl co. Rozhodl se, že tedy raději něco vykoná, aby ho potěšil.

„Ijáčku,“ řekl slavnostně, „já, Medvídek Pú, ti tvůj ocas najdu.“

„Děkuju ti, Pú,“ odpověděl Ijáček. „Jsi opravdový přítel,“ řekl. „A ne jako někdo.“ Tak se medvídek Pú pustil do hledání Ijáčkova ocasu.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Čím dával oslík ljáček najevo, že potřebuje pomoci?
- Proč se asi medvídek Pú rozhodl, že bude hledat ocas oslíka ljáčka?
- Co mohlo vést oslíka ljáčka k tomu, že řekl, že medvídek Pú je opravdový přítel?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Stalo se vám někdy něco podobného, jako oslíkovi ljáčkovi v ukázce? Pokud ano, co?
- Kdy vám někdo pomohl s něčím, co se vám nedařilo?
- Kdy naposledy jste někomu pomohli vy a z jakého důvodu?
- Kdy byste naopak někomu určitě nepomohli?
- Z jakého důvodu si pomáháme? Co nás k tomu vede?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jak dáváme druhým lidem najevo, že potřebujeme pomoci?
- Co nám brání v tom, říci si o pomoc?
- Kam se můžeme obrátit, když budeme potřebovat s něčím pomoci?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Jednou z lesa domů se nesa moudrý Ezop
Potká brabce, který brabence málem sezob
Brabenec se chechtá
Ezop se ho hned ptá
Čemu že se na trávě v lese
Právě řehtá -
Já - povídá brabenec - se taky rád hlasitě chechtám
Chechtám, když pupenec kyselinou leptám
Vím - totiž ten brabenec - mravenečník že se mě neptá
Neptá - pozře mě, ať se chechtám, nechechtám
Kampak by to došlo třeba s pouhou ponravou
Kdyby měla plakat, že je ptačí potravou!
Ty - ač nejsi brabenec - se taky rád hlasitě chechtej
Chechtej a na svou bídu si nezareptej -

VOSKOVEC, Jiří. *Klobouk ve křoví*. Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 41.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Můžeme si vybrat z následujících otázek, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Čím si brabenec udržoval dobrou náladu?
- Co mohlo vést brabence k tomu, že v situaci, kdy mu šlo o život, smál?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jak se na vás projevuje, když máte špatnou náladu?
- Co děláte, když si chcete náladu zlepšit?
- Kdy jste se naposledy cítili plni síly?
- Kdy jste se naposledy cítili vystresovaní/napjatí?
- Co obvykle děláte, když se chcete uvolnit?
- Stalo se vám někdy, že jste se potřebovali uvolnit nebo uklidnit a nešlo vám to? Co jste dělali?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jak si můžeme zlepšovat náladu?
- Co můžeme dělat ve chvíli, kdy všechno stojí za nic, pro to, aby nám bylo lépe?
- Co je to relaxace? Co jste o ní slyšeli?
- Co děláte, když se cítíte bez energie apod. a potřebujete se probrat nebo rozproudit?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

4.2 Učíme se uvolnit a obnovit své síly

4.4 Umíme vyhledat i poskytnout pomoc při osobních problémech

Kurzy OSV

Vyjadřujeme své pocity, abychom se cítili lépe (1. stupeň ZŠ)

Jak si zdravým způsobem zlepšit náladu a být svěží (2. stupeň ZŠ)

5. KREATIVITA

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- věděli, co to je tvořivost, co ji brzdí a co ji pomáhá;
- **uměli používat tvořivé postupy při řešení praktických situací** – text pro 1. i 2. stupeň;
- uměli tvořivě řešit situace v oblasti mezilidských vztahů;
- znali kritéria tvořivosti a uměli s nimi pracovat při posuzování vlastních nápadů;
- uměli rozlišovat mezi situacemi, ve kterých má smysl být tvořivý a těmi, ve kterých to smysl nemá.

Pršelo a pršelo a pršelo. Prasátko si říkalo, že za celý svůj život – a ten byl jaksepatří dlouhý – tři nebo čtyři léta – nikdy nevidělo tolik deště. Celé dny a celé noci.

Kdybych jen bylo, pomyslilo si, když se dívalo z okna, kdybych jen bývalo bylo u Púa nebo u Kryštůfka Robina nebo u Králíčka, když začalo pršet, mělo bych alespoň společnost. Ale teď jsem samo a mohu jenom přemýšlet o tom, kdy asi přestane.

Hned si představilo, jak je u Púa a říká: „Už jsi někdy viděl takovýhle déšť, Pú?“ A Pú odpovídá: „To je strašné, vid', Prasátko.“ A Prasátko na to. „Jak to asi vypadá u Kryštůfka Robina,“ a Pú povídá: „Chudák Králíček, toho už možná déšť vyplašil.“ Bylo by to příjemné takhle si povídat. Vždyť to k ničemu není, taková vzrušující událost, jako je povodeň, když si o tom člověk nemůže s nikým popovídat.

A vzrušující to bylo. Suché příkopy, v nichž Prasátko tak často čuchalo, se najednou proměnily v potoky, z potůčků, přes které se brodívalo, byly řeky, a řeka, mezi jejímiž strmými břehy si bezstarostně hrávalo, se rozlila ze svého řečiště a tak se všude drala, až se Prasátko obávalo, že mu brzy přijde až do postele.

„Je to zlé,“ řeklo si, „být malé zvířátko a mít kolem dokola samou vodu. Kryštůfek Robin nebo Pú by se vyšplhali na strom a zachránili by se, Klokanice by odskákala, Králíček by si zalezl do pelíšku, Sova by ulítla a Ijáček by – Ijáček by tak hlasitě hýkal, až by mu přišli na pomoc. Ale já tu trčím a kolem dokola je samá voda a nemohu nic dělat.“

Pršelo dál a každým dnem voda trochu stoupala, a sahala skoro k okénku... a Prasátko dosud nic nepodniklo.

Třeba takový Pú, myslilo si. Pú nemá moc rozumu, ale nikdy se mu nic nestane. Dělá hlouposti, a všechno mu dobře dopadne. Nebo Sova. Sova není zrovna chytrá, ale hodně toho ví. Ta by věděla, co má dělat, kdyby na ni přišla povodeň. Nebo Králíček – ten nemá knižní vzdělání, ale má chytré nápady.

Nebo Klokanice. Není chytrá, to zas ne, ale ze samého strachu o Klokánka by udělala bez dlouhého přemýšlení zrovna to pravé. A potom Ijáček. Ten je tak hrozně nešťastný, tak by mu to ani nevadilo. Ale co by asi udělal Kryštůfek Robin.

A pak si najednou vzpomnělo na povídku, kterou mu kdysi vypravoval Kryštůfek Robin, o člověku na opuštěném ostrově, který napsal něco do láhve a láhev pustil na moře; a Prasátku hned napadlo, kdyby také něco napsalo do láhve a hodilo ji do vody, že by je snad někdo přišel zachránit!

Slezlo z okna a začalo prohledávat dům, pokud nebyl pod vodou, až konečně našlo tužku a kousek suchého papíru a láhev se zátkou. Na jednu stranu papíru napsalo: Pomoc! Prasátko (já) a na druhou stranu: To sem já Prasátko, pomoc, pomóc!

Pak vložilo papír do láhve, zazátkovalo ji co nejtěsněji a nahnulo se co nejvíce z okna, ale tak, aby nevypadlo, a hodilo láhev co nejdále - plác! a za chvíli se láhev zas vynořila nad vodu; pozorovalo, jak pomalu pluje do dále, až je oči bolely, a někdy se mu zdálo, že vidí láhev, a někdy zase, že je to jen vlnka na vodě, za čím se dívá, a pak najednou vidělo, že už ji nikdy neuvidí a že učinilo ke své záchraně vše, co bylo v jeho moci. Tak, pomyslílo si, teď musí zas někdo jiný něco udělat, a doufám, že to bude brzy, protože jinak budu muset plavat, a to neumím, tak doufám, že to udělají brzy.

MILNE, Alan Alexander. *Medvídek Pú*. Praha: Albatros, 1984, s. 49-50.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jak prasátko řešilo situaci se stoupající vodou?
- Co prasátku pomohlo při řešení situace se stoupající vodou?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Stalo se vám někdy, že jste použili nějakou věc jinak, než je obvyklé a přesto to bylo funkční? (Co vás napadá v případě, že chcete něco přelévát, potřebujete trychtýř a nemáte ho?).
- Uved'te nějakou situaci ze svého života, kterou jste řešili tvořivě (jinak, než je obvyklé).
- Jak rozumíte slovu tvořivost?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jak byste změřili výšku domu, ve kterém bydlíte, kdybyste neměli metr?
- K čemu všemu by bylo možné použít otvírák na lahve?
- Jak byste tvořivě řešili situaci, ve které chcete někomu za něco poděkovat?
- Jaký nejtvůřivější dárek byste dali svým rodičům?
- Co je dobré dělat, když chceme něco řešit tvořivě?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

„Vy se nám, pane Čupero, vy se nám upíšete krví. Svou vlastní, ovšem. Smluvně se zavážete, že nám předáte to, o čem nevíte, že teď máte doma.“

Čupera uvažoval. Co by mohl doma mít, o čem neví? O Julince ví, o almaře, chlívy jsou prázdné, o krucifixu na chodbě ví, o holubníku... no zkrátka, když to stojí za něco, tak o tom ví, a o čem neví, asi za moc nestojí.

„Tak platí. A kdy si pro to přijdete?“

„Kdykolivěk.“

„Abych byl doma.“

„To budete, protože náš podnik z propagačních důvodů vám povolil prémii v podobě sázky. My si pro upsané přijedeme v sedle na prapodivném tvorů. Když se vám podaří vyjet nám naproti na ještě podivnějším tvorů, vyhrál jste a váš závazek se ruší. Chcete podepsat?“

„Mordyje, to musím říct, totiž říci, to je... to je...“

„... kulantní, že ano?“ a podává mu smlouvu.

„To tedy je!“ Čupera se pích do palce a podepsal.

Zavířil prach a chasník byl v prachu.

Když se Čupera blížil k chalupě, viděl, že před chalupou stojí plno bab a ženských. Přidal do kroku.

Když vcházel, slyšel dětský pláč. Srazil se s porodní bábou ve dveřích.

„Je to kluk,“ pravila -

Julinka ležela v posteli a vedle ní malá hlavička.

Veliké Julinčiny oči, malá hlavička, kanafasová duchna, věneček z kočiček, lampa, vír prachu, a v něm se to všechno točí, točí a mizí ve tmě. Čupera omdlel.

Úroda byla obrovská. K Čuperovi přijeli z okresního města odborníci, brali vzorky půdy. Po kraji se mluvilo o jeho metodách, opozice ve vídeňském parlamentu ho dávala za příklad panským statkům. Splatil dluhy. Pil sice, ale už ne tak často a ne tolik.

Sousedí se mu přestali vyhýbat, a s úrodou to měl Čupera rok od roku lepší. A přece u Čuperů něco vážlo.

Julince se vracel oheň do černých očí, to je pravda, ale hlavu si nepřestal lámat. Často našla Čuperu, jak sedí a zírá do nikam. Často musela dvakrát i vícrát opakovat otázku, než jí odpověděl. Potom se obyčejně sebral a odešel do lesa nebo k vodě a našla ho tam pozdě večer. Ani nevěděla, že se setmělo.

„... předáte to, o čem nevíte, že teď máte doma!“

Posledních pět let se Čupera bál. Každou hodinu, každou minutu té hodiny a každou vteřinu těch minut těch pěti let. Čekal, kdy si přijedou pro malého Jeníka. Když spal, tak jen na půl oka. A když někdy usnul, zdálo se mu jenom o velikých černých očích, které nic nevěděly, nic netušily.

Jednou seděl pod jabloní a klepla ho padavka do hlavy. Podíval se, odkud spadla, a vidí na větvičce navléknutý papírek a na něm načmáraná dvě slova: Za týden!

Věděl, kolik uhodilo. V hlavě mu vyvstal divoký zmatek. Nevěděl co dřív. Začal chalupu opevňovat a koupil si pušku. Pak nechal opevňování a chtěl s Julinkou a Jeníkem někam utéct. Ale kam? A proč? Ptala se Julinka. Křičel na ni, nic lepšího v tom zoufalství nevěděl. Opil se, strašně se opil. Lidé mysli, že mu v hlavě přeskočilo. Ale nejhorší bylo, že Jeník se ho bál a schovával se před ním za mámu.

Týden uplynul a Čupera byl s rozumem v koncích. Vzal provaz, šel na hřbitov, že se oběsí. Ale ani na to už neměl sílu. Dřepl si na zem a dal se do pláče.

Šla kolem hřbitova stará žebračka. Pompadůrka se jí říkalo. Byla moc stará a moc ošklivá, lidé jí dávali, aby už byla honem pryč, aby ji měli z očí. Slyšela pláč za zdí, vešla na hřbitov, a co pryč se mu stalo. Čupera jí to všechno vyklopil. To, co se před lidmi styděl na sebe říct, povídal žebračce. Snad pro to, že ji nikdo v okolí za člověka nepovažoval. Bába ho vyslechla velmi pozorně.

„Víš, Čipero, za to všechno můžeš poděkovat rumu. Já bejvala zamlada v Brémách. Taky jsem si svoje vypila. Podívej se na mě. To, co tu teď stojíš, udělal rum z hezký holky. Já ti pomůžu.“

„Jakpak bys mohla?“

„Dnes má přijet čert na podivným tvor, je to tak?“

„Tak.“

„Čerti jezdívaj od Budějic, od jihu. Vylezeš na strom, a jakmile ho támhle pod skálou zmerčíš, vyšvihneš se na mne a pojedeme mu naproti. Dřív ale přineseš med, peřinu a koňský ohon. Hoď sebou!“

Nebylo času, aby se Čupera ptal na podrobnosti. Za chvilku byl zpocený zpátky se vším, co baba potřebovala.

„A na strom!“ velela Pompadůrka. Zatímco se Čupera škrábal na jasan, baba se svlékla, pomazala medem, rozpárala peřinu, a jak byla lepkavá, vyválela se v husím prachu.

A už volá dolů Čupera: „Jede!“

„Na čem?“

„Je to malý, je to rezavý. Mordyje, liška! Jede na lišce!“

„To je toho,“ směje se Pompadůrka, „ten se bude divit!“

Čupera slezl, vyhoupl se na příšeru, ve kterou se baba důmyslně proměnila, a vyjeli čertovi v ústrety. To si Pompadůrka ještě dala koňský ohon do bezzubých dásní a vyvalila oči.

Čert se nejenom divil, ale strašně se chechtal.

„Vyhrál jste, pane Čipero,“ povídal, když se uklidnil, a roztrhal smlouvu. Pak se obrátil k Pompadůrce: „Zatímco ty jsi tímto dobrým skutkem smazala všechny hříchy z Brém. Gratuluji.“

WERICH, Jan. *Fimfárum*. Praha: Československý spisovatel, 1968, s. 190–191.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jak Čupera řešil svou situaci?
- Čím mu pomohla Pompadůrka?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Kdy jste něco ve svém životě řešili tvořivě (jinak, než je obvyklé)?
- Popište nějakou situaci z vašeho života, kterou jste řešili jinak, než je obvyklé.
- Co vám to přineslo?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co vám říká slovo brainstorming? Na jakém principu funguje?
- Lákalo vás někdy zkusit vymyslet nový způsob řešení nějakého problému? Pokud ano, jakého?
- Jak byste změřili výšku domu, ve kterém bydlíte, kdybyste neměli metr?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

- 5.1 Tvořivě řešíme praktické situace
- 5.2 Tvořivě řešíme mezilidské situace

6. POZNÁVÁNÍ LIDÍ

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- znali podstatné informace o sobě a o svých spolužácích a uměli s nimi ohleduplně zacházet;
- **uměli identifikovat zdroje chyb v poznávání lidí a jejich vliv na své myšlení a chování** – text pro 1. i 2. stupeň;
- uměli identifikovat předsudky o různých skupinách lidí;
- uměli vnímat rozdíly mezi lidmi v různých situacích a popisovat odlišnosti druhých lidí nehodnotícím jazykem;
- dokázali vysvětlit, jak dochází k procesu nálepkování druhých (připisování vlastností).

Do kupé vešli tři chlapci a posledního z nich Harry okamžitě poznal: byl to ten bledolící chlapec z oděvního obchodu madame Malkinové. Prohlížel si teď Harryho s mnohem větším zájmem než předtím na Příčné ulici.

„Je to pravda?“ zeptal se. Celý vlak si vykládá, že v tomhle kupé sedí Harry Potter. Takže to jsi ty?“

„Ano,“ přisvědčil Harry a díval se na chlapce, kteří přišli s ním. Oba dva byli ramenatí a oba vyhlíželi velice zákeřně. Jak stáli vedle bledolícího chlapce, vypadali jako jeho tělesná stráž.

„Tohle je Crabbe a tohle Goyle,“ utrousil bledolící chlapec nedbale, když si všiml, kam se Harry dívá. „A mně říkají Malfoy, Draco Malfoy.“

Ron si zlehka odkašlal; možná tím chtěl zakrýt, že se zahihňal. Draco Malfoy se teď podíval na něj.

„Nejspíš si myslíš, že moje jméno je k smíchu, co? Tebe se nemusím ptát, kdo jsi. Můj otec mi říkal, že všichni Weasleyovi mají rudé vlasy, pihy a víc dětí, než si mohou dovolit.“

Obrátil se zpátky k Harrymu.

„Brzo zjistíš, že některé kouzelnické rodiny jsou daleko lepší než jiné, Pottere. Přece by ses nechtěl přátelit s takovými, co za to nestojí. V tom ti mohu být nápomocný.“

Natáhl ruku a podával mu ji, Harry ji však nestiskl.

„Díky, ale myslím, že sám dokážu posoudit, zač kdo stojí,“ řekl chladně.

Draco Malfoy nezrudl, jeho bledé tváře však dostaly růžový nádech.

„Na tvém místě bych si dával pozor, Pottere,“ pronesl pomalu. „Pokud nebudeš zdvořilejší, dopadneš jako tvoji rodiče. Ti také nevěděli, co je pro ně dobré. Když budeš držet s takovou holotou, jako jsou Weasleyovi a ten tvůj Hagrid, padne to i na tebe.“

To už Harry i Ron byli na nohou. Ron měl tvář stejně rudou jako vlasy.

„Řekni to ještě jednou!“ vyzval Malfoye.

„Snad byste se do nás nechtěli pustit?“ ušklíbl se Draco.

„Jestli okamžitě nevypadnete, tak ano,“ řekl Harry s větší odvahou, než jakou doopravdy cítil, poněvadž Crabbe i Goyle byli o dost větší než on a Ron.

„Ale nám se ještě odtud nechce, co říkáte, hoši? My jsme už všechno snědli, a jak vidím, vám ještě něco zbylo.“

Goyle vztáhl ruku po čokoládových žabkách vedle Rona – Ron se na něj vrhl, ale ještě než se ho vůbec stačil dotknout, Goyle strašlivě zařval.

Na prstu mu visela krysa Prašivka, malé ostré zoubky mu zabořila hluboko do jednoho článku – Crabbe a Malfoy spěšně couvali, zatímco Goyle vrískal a mával Prašivkou sem tam, a když krysa konečně odletěla a narazila do okna, všichni tři okamžitě zmizeli. Možná si mysleli, že mezi cukrovím číhají ještě další krysy, nebo snad zaslechli kroky, poněvadž vzápětí se ve dveřích objevila Hermiona Grangerová.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a kámen mudrců*. Praha: Albatros, 2002, s. 104–106. ISBN 80-00-01161-1.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jak Draco Malfoy přišel na to, že společnost Harryho Pottera za přátelství nestojí?
- Co asi Draco Malfoy skutečně věděl o přátelích Harryho Pottera?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Stalo se vám někdy, že jste si o někom něco mysleli a ono to potom bylo jinak? Pokud ano, popište stručně, jak to probíhalo.
- Do třídy přišel nový žák – podle čeho se začneme rozhodovat, jestli se s ním chceme bavit (začít s ním kamarádit), nebo ne?
- Popište nějakou situaci z vašeho života, kdy vás někdo něčím pozitivně překvapil. Dělal něco, co jste od něj nečekali.

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Čím to je, že se občas spleteme v odhadu toho, jací jsou druzí lidé?
- Co všechno má vliv na to, co si začneme myslet o druhých lidech, když je poznáváme?
- Co můžeme dělat, když se domníváme, že si o nás někdo myslí něco špatného?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Oba muži zůstali stát naproti oknu. Pár šmouh od křídly kolem kapsičky u vesty – to byly jediné stopy po biliáru, kterých jsem si na jednom z nich povšiml. Ten druhý byl maličký, snědý chlapík s kloboukem pošoupaným do zátylku a několika balíčky v podpaždí.

„Starý voják, jak vidím,“ řekl Sherlock.

„A do výslužby odešel teprve nedávno,“ poznamenal jeho bratr.

„Vidím, že sloužil v Indii.“

„Jako poddůstojník.“

„Řekl bych, že u královského dělostřelectva,“ prohlásil Sherlock.

„A je vdovec.“

„Má ale dítě.“

„Děti, milý bráško – děti.“

„No ne,“ řekl jsem se smíchem, „tohle je vážně trochu moc.“

„Ale kde,“ odpověděl Holmes, „není těžké uhodnout, že člověk s tímhle držení těla, autoritativním vystupováním a opálenou pletí je voják, že měl nějakou vyšší hodnost a že se nedávno vrátil z Indie.“

„Že odešel z aktivní služby teprve nedávno – o tom svědčí hlavně fakt, že dosud nosí komisi boty, jak se jim říká,“ poznamenal Mycroft.

„Chodí jinak než kavalerista, ale klobouk nosil nasazený k jedné straně, o čemž svědčí světlejší kůže na skrání. Je dost při těle, takže u sapérů rozhodně nebyl. Sloužil u dělostřelectva.“

„A to, že je oblečený ve smutku, prozrazuje nám, že nedávno pochoval někoho drahého a blízkého. Skutečnost, že si sám nakupuje, napovídá, že to nejspíš byla jeho žena. Zdá se, že kupoval nějaké věci pro děti. Je mezi nimi i řehtačka, což nasvědčuje, že jedno z nich je docela malé. Žena mu pravděpodobně zemřela při porodu. A z okolnosti, že drží v podpaždí obrázkovou knížku, vysvítá, že při nákupech myslel ještě na jedno dítě.“

Začínal jsem chápat, co měl můj přítel na mysli, když říkal, že jeho bratr je ještě bystřejší pozorovatel než on.

DOYLE, Arthur Conan. *Vzpomínky na Sberlocka Holmese* [online]. Přel. J. Zábrana. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2012 [2012-04-02], s. 177-178.

Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/76/vzpominky_na_sherlocka_holmese.pdf>.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Na základě čeho Sherlock Holmes a jeho bratr odhadovali, kdo je pozorovaný muž?
- Čím si o pozorovaném muži Sherlock Holmes a jeho bratr mohli být skutečně jistí a co byl odhad?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Stalo se vám někdy, že jste si na nějakého člověka udělali první názor a potom jste ho museli změnit? Pokud ano, popište stručně, jak to probíhalo.
- Na základě čeho si při setkání s někým, koho neznáme, na něj začneme tvořit názor?
- V čem může být první názor, který si na někoho uděláme (například na nového spolužáka), klamný?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Čím to je, že se občas zmýlíme v odhadování toho, jací druzí lidé jsou?
- K jakým efektům dochází při poznávání druhých lidí?
- Jak tyto efekty ovlivňují naše myšlení a chování k druhým lidem?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

6.1 Poznáváme své spolužáky

7. MEZILIDSKÉ VZTAHY

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- uměli svým chováním aktivně ovlivňovat své vztahy s ostatními lidmi;
- uměli projevovat empatii;
- projevovali ve svém chování respekt k právům a jedinečnosti druhých lidí a k pravidlům společného soužití ve společnosti, škole, třídě;
- **projevovali chování podporující dobré mezilidské vztahy (děkovali, žádali, zdravili, slavili, nabízeli pomoc, oceňovali, vcítovali se)** – text pro 1. stupeň;
- **odmítali ve svém chování projevy netolerance, šikany a porušování pravidel společného soužití** – text pro 2. stupeň;
- uměli se spolužáky komunikovat s respektem k jejich názorům, postojům a hodnotám a to i ve chvílích, kdy s nimi nesouhlasí.

Tu se objevila liška.

„Dobrý den,“ řekla.

„Dobrý den,“ zdvořile odpověděl malý princ. Obrátil se, ale nic neviděl.

„Jsem tady, pod jabloní...,“ řekl ten hlas.

„Kdo jsi?“ zeptal se malý princ. „Jsi moc hezká...“

„Jsem liška,“ řekla liška.

„Pojď si se mnou hrát,“ navrhl jí malý princ. „Jsem tak smutný...“

„Nemohu si s tebou hrát,“ namítla liška. „Nejsem ochočena.“

„Ó, promiň,“ řekl malý princ.

Chvilí přemýšlel a pak dodal:

„Co to znamená ochočit?“

„Ty nejsi zdejší,“ řekla liška, „co tu hledáš?“

„Hledám lidi,“ odvětil malý princ. „Co to znamená ochočit?“

„Lidé,“ řekla liška, „mají pušky a loví zvířata. To je hrozně nepříjemné. Pěstují také slepice. Je to jejich jediný zájem. Hledáš slepice?“

„Ne,“ řekl malý princ. „Hledám přátele. Co to znamená ochočit?“

„Je to něco, na co se moc zapomíná,“ odpověděla liška. „Znamená to vytvořit pouta...“

„Vytvořit pouta?“

„Ovšem,“ řekla liška. „Ty jsi zatím pro mne jen malým chlapcem podobným statisícům malých chlapců. Nepotřebuji tě a ty mě také nepotřebuješ. Jsem pro tebe jenom liškou podobnou statisícům lišek. Ale když si mě ochočíš, budeme potřebovat jeden druhého. Budeš pro mne jediným na světě a já zas pro tebe jedinou na světě...“

„Začínám chápat,“ řekl malý princ. „Znám jednu květinu... myslím, že si mě ochočila...“

„To je možné,“ dodala liška. „Na Zemi je vidět všelicos...“

„Ó, to není na Zemi,“ řekl malý princ.

Zdálo se, že to probudilo v lišce velkou zvědavost:

„Na jiné planetě?“

„Ano.“

„Jsou na té planetě lovci?“

„Nejsou.“

„Ach, to je zajímavé! A slepice?“

„Také ne.“

„Nic není dokonalé,“ povzdychla liška.

Ale vrátila se ke svému nápadu:

„Můj život je jednotvárný. Honím slepice a lidé honí mne. Všechny slepice jsou si navzájem podobné a také lidé jsou si podobní. Trochu se proto nudím. Ale když si mě ochočíš, bude můj život jako prozáření sluncem. Poznám zvuk kroků, který bude jiný než všechny ostatní. Ostatní kroky mě zahánějí pod zem. Ale tvůj krok mě jako hudba vyláká z doupěte. A pak, podívej se! Vidíš tamhleto obilná pole? Nejím chléb. Obilí je pro mne zbytečné. Obilná pole mi nic nepřipomínají. A to je smutné. Ale ty máš zlaté vlasy. Bude to opravdu nádherné, až si mne ochočíš. Zlaté obilí mi tě bude připomínat. A já budu milovat šumění větru v obilí...“

Liška umlkla a dlouho se dívala na malého prince.

„Ochoč si mě, prosím!“ řekla.

„Velmi rád,“ odvětil malý princ, „ale nemám mnoho času. Musím objevit přátele a poznat spoustu věcí.“

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ*. Praha: Albatros, 1972, s. 74-76.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Čeho se liška bála?
- Po čem liška toužila?
- Po čem toužil malý princ?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Kdybyste byli Malým princem, které chování lišky by vám bylo příjemné a proč?
- Co pro vás znamená přátelství?
- Jak se přátelství projevuje ve vašem chování?
- Podle čeho by mohli ostatní poznat, že je někdo váš přítel?
- Čím si mohu být od vás vaši přátelé jisti?
- Popište nějaké konkrétní chování vašich přátel, které je vám příjemné.
- Jak můžeme dávat lidem najevo, že je máme rádi a že je považujeme za své přátele?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co by nás zajímalo vědět o přátelství?
- Co máme dělat, když se k nám přítel začne chovat nepříjemně? Jak mu to dát najevo, abychom ho nenaštvali a nepřišli o přátelství?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Snape ležel na zemi a těžce oddechoval. James se Siriusem k němu přikročili se zdviženými hůlkami a James se přitom přes rameno ohlížel po děvčatech na břehu jezera. Červíček už také stál a nenasytně civěl; obešel Lupina, aby měl lepší výhled.

„Jak sis vedl u zkoušky, srábku?“ zeptal se James.

„Koukal jsem se na něho, jezdil nosem až po pergamentu,“ utrousil zlomyslně Sirius. „Budou na něm všude mastné fleky, nepřečtou z toho ani slovo.“

Několik čumilů se zasmálo; Snape zcela zjevně nebyl oblíbený. Červíček se hlasitě rozchechtal. Snape se pokoušel vstát, kouzlo však stále ještě působilo. Zmítal se, jako by byl spoután neviditelnými provazy.

„Jen - počkejte!“ zajíkal se a vzhlížel k Jamesovi s výrazem čiré nenávisti. Jen - počkejte!“

„Na co máme čekat?“ otázal se nevzrušeně Sirius. „Copak nám provedeš, srábku, otřeš si o nás nos?“

Snape ze sebe vyrazil jakýsi skřek, v němž se mísily nadávky se zaklínadly, protože však jeho hůlka ležela tři metry daleko, nic se nestalo.

„Vyláchni si hubu,“ napomenul ho chladně James. „Pulírexo!“

Ze Snapeových úst v tu ránu vyrazil proud růžových mýdlových bublin. Pěna mu zakryla ústa, až se začal dávit a dusit...

„Dejte mu POKOJ!“

James a Sirius se ohlédli. James si volnou rukou okamžitě zajel do vlasů.

Byla to jedna z dívek, které seděly na břehu jezera. Měla husté temně ryšavé vlasy, které jí spadaly až na ramena, a neuvěřitelně zelené oválné oči - Harryho oči. Harryho matka.

„Copak je, Evansová?“ zeptal se James a jeho hlas byl náhle příjemnější, hlubší a zralejší.

„Dejte mu pokoj,“ opakovala Lily. Dívala se na Jamese a na očích jí bylo znát, že to, co vidí, se jí ani trochu nezamlouvá. „Co vám udělal?“

„No,“ protáhl jakoby úmyslně James, „jde spíš o to, že vůbec existuje, jestli chápeš, jak to myslím...“

Mnozí studenti kolem se rozesmáli, mezi nimi i Sirius a Červíček. Lupin, stále zjevně zabraný do učebnice, se však neusmál a Lily také ne.

„Myslíš, bůhvíjak nejsi vtipný,“ řekla mu chladně, „jsi ale jen nafoukaný a násilnický ubožák, Pottere. Nech ho na pokoji!“

„Nechám, když si se mnou dáš rande, Evansová,“ odpověděl okamžitě James. „No tak... dej si se mnou rande a já už proti tomu srábkovi nikdy nepozvednu hůlku.“

Účinky překážecího kouzla za ním pomalu odeznívaly. Snape se začal tiše plazit k hůlce, která mu vylétla z ruky, a odplivoval do trávy mýdlové bubliny.

„Než jít s tebou, to bych si radši dala rande s tou obří olihni,“ prskla Lily.

„Máš smůlu, Dvanáctěráku,“ poznamenal pohotově Sirius a otočil se znovu ke Snapeovi. „A sakra!“

Už však bylo pozdě. Snape mířil hůlkou přímo na Jamese, vyšlehl záblesk jasného světla a Jamesovi se na tváři objevila otevřená rána, z níž mu na hábit vystříkla krev. James se rychle otočil: znovu se zablesklo a v další vteřině Snape visel ve vzduchu hlavou dolů. Hábit mu přepadl přes hlavu a odhalil bledé vyzáblé nohy v zasedlých spodkách.

V malém hloučku kolem to mnozí ocenili potleskem, Sirius, James i Červíček se otřásali smíchem.

„Puť ho dolů!“ vyjekla rozzlobená Lily, v jejímž obličejí to na okamžik zacukalo, jako by se chtěla usmát.

Jak si přeješ,“ přikývl James a prudce trhl hůlkou vzhůru. Snape spadl na zem a natáhl se jak dlouhý tak široký. Vyprostil se ze zamotaného hábitu a rychle vyskočil se zdviženou hůlkou, Sirius však vykřikl „Petrificus totalus!“ a Snape znovu padl k zemi, tuhý jako prkno.

ROWLING, J. K. *Harry Potter a Fénixův řád*. Praha: Albatros, 2004, s. 595–597. ISBN 80-00-01294-4.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Co se vám při čtení textu honilo hlavou?
- Jak bychom nazvali to, co se v textu dělo Snapeovi?
- Jak se asi cítil Snape? Jaké myšlenky se mu honily hlavou?
- Proč to asi James Potter a Sirius Black dělali? Co je k tomu vedlo?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jste v Bradavicích. Vidíte, že James Potter a Sirius Black znovu šikanují Snapea. Kolem nikdo není, jen Vy. Co vše byste v té chvíli mohli udělat?
- Jak byste se bránili, kdyby vám někdo například opakovaně říkal posměšnou přezdívkou (Vepříno, Koloušku, Barbíno)?
- Představme si, že někdo o přestávce začne na naše oblečení dělat poznámky: „Tyjo, podívejte se, jak je oblečený/á. V takovejch hadrech chodí můj děda do sklepa pro uhlí. To má určitě po starších sourozencích, socka“.
Jak bychom reagovali? Pojdme si to vyzkoušet.
- Co to je šikana a co není?
- Jaký je rozdíl mezi žalováním a sdělením podezření na šikanu?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jaké otázky nás napadají vzhledem k chování, které můžeme označit jako poruchu ve vztazích – šikanu?
- Jak můžeme rozpoznat, že už se jedná o šikanu?
- Jak se můžeme účinně šikaně bránit?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

- 7.1 Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole
- 7.2 Pečujeme o dobré vztahy

Kurzy OSV

- Jak zlepšit vztahy v naší třídě – kurz prevence šikany (2. stupeň ZŠ)
- Adaptační (stmelovací) soustředění pro 1. třídu
- Adaptační (stmelovací) soustředění pro 6. třídu a primu

8. KOMUNIKACE

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- uměli rozlišovat projevy respektující (vztahově symetrické) a nerespektující (vztahově asymetrické) komunikace;
- **uměli vědomě pracovat se vztahovými signály, když s někým komunikují** – text pro 1. stupeň;
- uměli kultivovaně projevovat a prosazovat své názory, potřeby a práva;
- uměli vědomě používat popisný jazyk;
- uměli s použitím popisného jazyka reagovat na chování druhých lidí, která se jim nelíbí;
- **uměli rozpoznávat manipulaci v komunikaci a konstruktivně na ni reagovat** – text pro 2. stupeň;
- ovládali techniku řeči;
- uměli komunikovat věcně správně – stručně, jasně a srozumitelně;
- uměli moderovat skupinovou diskusi;
- uměli vědomě pracovat se svými neverbálními signály;
- uměli v konfliktních situacích vědomě pátrat po porozumění a poskytovat zpětné vazby;
- uměli poutavě prezentovat.

Žbluňk šel za Kvakem do jeho domku -
Na dveřích našel cedulku.
Na ní bylo napsáno:
„Milý Žbluňku, nejsem doma.
Šel jsem ven.
Chci být sám.“
„Sám?“ podivil se Žbluňk.
„Jsem přece Kvakův nejlepší
kamarád.
Proč chce být sám?“
Žbluňk se podíval z okna.
Podíval se i na zahradu,
ale Kvaka nikde neviděl.
Žbluňk šel do lesa,
ale Kvak tam nebyl.
Žbluňk se vydal na louku.
Ani tam Kvaka nenašel.
Žbluňk zamířil k řece. Tam ho uviděl:
Kvak seděl na ostrůvku
uprostřed řeky docela sám.
„Chudák Kvak,“ řekl si Žbluňk.
„Je mu určitě moc smutno.
Ale já ho rozveselím.“
Žbluňk běžel domů;
tam udělal chlebičky
a připravil konvici chlazeného čaje.
Dal to všechno do košíku
a pospíchal k řece.
„Kvaku,“ zavolal.
„to jsem já, Žbluňk,
tvůj nejlepší kamarád!“
Kvak byl příliš daleko,
než aby ho slyšel.
Žbluňk si svlékl kabát
a zamával s ním
jako s vlajkou.

Kvak byl moc daleko,
než aby to viděl.
Žbluňk volal a mával,
Ale nebylo to nic platné.
Kvak seděl na ostrůvku;
Žbluňka neviděl ani neslyšel.
Plavala kolem želva.
Žbluňk jí vylezl na záda.
„Želvo,“ povídá jí,
„dovez mě na ostrůvek.
Je tam Kvak. Chce být sám.“
„Když chce Kvak být sám,“ řekla želva,
proč ho tam samotného nechceš
nechat?“
„Máš možná pravdu,“
odpověděl Žbluňk.
„Třeba mě Kvak už nechce vidět.
Třeba už nestojí o to,
abych byl jeho kamarád.“
„To je možné,“ řekla želva
a plavala k ostrůvku.
„Kvaku!“ vykřikl Žbluňk.
„Omlouvám se ti za všechny
hlouposti, které tropím.
Omlouvám se ti za všechny pito-
minky,
které říkám.
Prosím tě, buď zase můj kamarád!“
Žbluňk sklouzl z želvy a cákl sebou do
řeky.
Kvak Žbluňka vytáhl z vody na
ostrůvek.
Žbluňk se podíval do košíku:
chlebičky byly mokré,
konvice s chlazeným čajem byla
prázdna.

„Z oběda nám toho moc nezbylo,“
řekl Žbluňk.

Připravil jsem ho pro tebe,

Kvaku, aby ti bylo dobře.

„Ale, Žbluňku,“ řekl Kvak,

„mně je dobře.

Mně je výborně.

Když jsem se ráno probudil,

měl jsem radost,

že svítí slunce.

Měl jsem radost,

že jsem žabák.

A měl jsem radost,

že jsi můj kamarád.

Chtěl jsem být sám.

Chtěl jsem přemýšlet o tom,
jak je to všechno pěkné.“

„Aha,“ řekl Žbluňk.

„To je, myslím, moc dobrý důvod,
aby jeden chtěl být sám.“

„Ale teď,“ řekl Kvak, „budu rád,
když nebudu sám. Pojď, naoběd-
váme se.“

Kvak a Žbluňk

zůstali na ostrůvku

celé dopoledne.

Jedli mokré chlebičky

a nezapíjeli je chlazeným čajem.

Seděli tam dva dobří kamarádi

a užívali si samoty ve dvou.

LOBEL, Arnold. *Kvak a Žbluňk se bojí rádi*. Praha: Albatros, 1994, s. 51–63. ISBN 80-00-00083-0.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- O čem byl příběh Kvaka a Žbluňka?
- Co se asi dělo ve Žbluňkovi (co cítil a na co myslel), když zjistil, že Kvak chce být sám?
- Proč chtěl být Kvak sám?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Stalo se vám někdy, že se někdo z vašich dobrých přátel nějak choval (například vám nepoděkoval za něco, co jste pro něj udělali, nebo vás začal oslovovat tak, jak nemáte rádi) a vy jste nevěděli proč?
- Zavoláte dobrému kamarádovi a on na vás do telefonu začne mluvit nepříjemným hlasem. Když se ho zeptáte, jestli mu něco není, tak odpoví „Starej se o sebe“. Co uděláte?
- Stalo se vám někdy, že jste odhadovali, že se na vás někdo zlobí a on se ve skutečnosti na vás nezlobil? Pokud ano, jak jste to zjistili?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co mám dělat, když na mě kamarád mluví nepříjemným hlasem a já nevím proč?
- Co mám dělat, když si myslím, že je na mě někdo (kamarád) naštvaný a chci, aby nebyl?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Paní Manninghamová

Na stěně za mnou? Co? /Otočí se/ Obraz - není tam obraz... Kdo ho sundal? Proč ho někdo sundal?

Pan Manningham

Ano. Proč ho někdo sundal? Proč? To můžeš vysvětlit jedině ty, Bello. Proč už ho někdo sundal jednou? Laskavě ho najdi, kam jsi ho schovala a pověš ho na místo.

Paní Manninghamová

Ale já ho neschovala, Jacku! Já to neudělala! Proboha, podívej se na mě. Neudělala jsem to. Nemám ponětí, kde je. Musel to udělat někdo jiný.

Pan Manningham

Někdo jiný? Chceš tvrdit, že bych byl já schopen něco tak nepřičetného a ošklivého udělat?

Paní Manninghamová

Ne, to ne. Ale někdo jiný. /Jde k němu/ Jak je bůh nade mnou, já to neudělala! Někdo jiný, Jacku, někdo jiný.

Pan Manningham

Tak tedy někdo jiný? Někdo jiný! /Setřese její ruce/ Pusť mne. Už se mi ta tvoje slabomyslnost hnusí. /Jde ke zvonku/ Uvidíme, jestli to udělal „někdo jiný“.

Paní Manninghamová

Jacku, prosím tě, nezvoň. Nezvoň. Nevolej služky, aby se dívaly na mou hanbu. Není to moje hanba, protože jsem to neudělala - ale nevolej služky! Ať sem nechodí! /Zazvonil. Jde k němu/ Promluvme si o tom sami dva! Nevolej sem tu holku! Prosím tě!

Pan Manningham

/Ji prudce setřese/ Pusť a tamhle si sedni. /Jde ke krbu/ Někdo jiný, co? No dobře, uvidíme. /Paní Manninghamová v křesle vzdychá/ Měla by ses raději trochu sebrat, nemyslíš? /Zaklepání na dveře/ Dále.

/Vstoupí Alžběta/

Á, Alžběta. Pojdte dál, Alžběto... Zavřete dveře... jen pojdte, pojdte dovnitř.

/Pauza. Alžběta poslechne/

Tak Alžběto - pozorujete, že tady v pokoji něco schází? ... Pozorně se rozhlédněte po stěnách, jestli si všimnete, že něco schází... no tak, Alžběto, pozorujete něco?

Alžběta

Nic, prosím... Jen že někdo sundal obraz.

Pan Manningham

Správně. Někdo sundal obraz. Všimla jste si toho hned. Teď mi řekněte: Byl obraz na svém místě, když jste ráno utírala prach?

Alžběta

Prosím ano. Prosím byl. Já to nechápu, milostpane.

Pan Manningham

Já také ne, Alžběto, já také ne. A teď, než odejdete, ještě jednu otázku. Byla jste to vy, kdo obraz sundal?

Alžběta

Ne, milostpane. Já to prosím nebyla, kdepak.

Pan Manningham

Vy jste to nebyla. A sundala jste ten obraz už někdy před tím, z téhle stěny?

Alžběta

Ne, milostpane. Nikdy. Proč bych to dělala?

Pan Manningham

Ano, proč byste to dělala? ...A nyní, budete tak laskavá a políbíte bibli, která leží tamhle na psacím stole, abyste potvrdila, že mluvíte pravdu.

/Pauza. Alžběta váhá. Pak jde a políbí bibli/

Dobře, můžete jít. A pošlete sem Nancy. Ihned. Děkuji.

Alžběta

Ano, milostpane. /Alžběta hledí z jednoho na druhého a vyjde/

Paní Manninghamová

/Jde k němu/ Jacku, ušetři mě před tím děvčetem. Nevolej ji. Řeknu, co budeš chtít. Řeknu, že jsem to udělala. Já to udělala, Jacku, já to udělala. Ať sem to děvče nechodí! Jacku, ne!

Pan Manningham

Laskavě se ovládej /Paní Manninghamová se znovu posadí. Zaklepání na dveře/ Dále.

/Vstoupí Nancy/

Nancy

Přejete si, prosím?

Pan Manningham

Ano, Nancy, přejí... Pohlédnete-li na stěnu vlevo, všimnete si, že tam není obraz.

Nancy

/Přejde vlevo/ Namouduši. Je pryč. To jsou mi divný věci.

Pan Manningham

Nežádal jsem vás o komentář, Nancy. Buďte laskavě méně drzá a odpovězte na mou otázku. Sundala jste ten obraz vy nebo ne?

Nancy

Já? Samozřejmě že ne. Proč bych ho sundávala?

Pan Manningham

Dobře. Teď laskavě políbíte bibli, která leží tamhle na psacím stole, na důkaz, že jste to opravdu neudělala a můžete jít.

Nancy

Ale ano, prosím. /Políbí bibli a má znovu svůj úsměšek/ Kdybych to byla udělala, byla bych

-

Pan Manningham

To je všechno, Nancy. Můžete jít.

/Nancy vyjde/

/Pan Manningham jde a dá bibli zpět na psací stůl vzadu/ Tak. Myslím, že můžeme pokládat za dostatečně dokázáno -

Paní Manninghamová

/Vstane/ Dej mi tu bibli. Dej ji sem! Chci ji políbit taky. /Vezme mu bibli/ Vidíš. /Líbá ji/ Vidíš?

/Znovu ji líbá/ Tak. Vidíš, že ji líbám?

Pan Manningham

Dej si proboha pozor, co děláš. Chceš se ještě ke všemu rouhat?

Paní Manninghamová

To není rouhání, Jacku. Někdo jiný se rouhal. Podívej - přísahám před bohem všemohoucím, že jsem se toho obrazu nedotkla. /Políbí bibli/

Pan Manningham

V tom případě jsi blázen a nevíš, co děláš. Chudáku, jsi pomatená, choromyslná - stejně bláznivá jako byla tvá matka.

Paní Manninghamová

Jacku - slíbil jsi, že už to nikdy neřekneš.

Pan Manningham

/Přejde vpravo. Pauza/ Přišel čas podívat se pravdě do očí, Bello. Jestli to půjde takhle dál, pod mou ochranou dlouho nezůstaneš.

Paní Manninghamová

Jacku - udělám poslední pokus, abych tě obměkčila. Udělám poslední pokus. Jsem zoufalá, Jacku. Copak nevidíš, jak jsem zoufalá? Jestli nevidíš, musíš mít srdce z kamene.

HAMILTON, Patrick. *Plynové lampy*. Praha: Dilia, 1966, s. 15-18.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Co se vám při čtení textu honilo hlavou?
- Jak byste popsali chování pana Manninghama?
- Jak se asi mohla cítit paní Manninghamová?
- Co se dělo mezi panem a paní Manninghamovými?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- S kým máte nejčastěji konflikty?
- Kvůli čemu se hádáte?
- Vybavte si nějakou hádku z poslední doby. Co jste během ní prožívali? Jak jste byli spokojení s tím, jak to dopadlo?
- Komu se stalo, že v hádce řekl něco, čeho později litoval? Jak jste to řešili?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co bychom se chtěli dozvědět o hádkách/konfliktech?
- Proč mezi lidmi dochází k hádkám?
- Co bychom chtěli umět, abychom dokázali hádky úspěšně řešit?
- Co nám hádky mohou vzít a co nám mohou přinést?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

- 8.3 Učíme se otevřeně uplatňovat své názory, potřeby a práva (Asertivita)
- 8.4 Umíme druhému sdělit, co se nám v jeho chování líbí a co nelíbí
- 8.5 Odmítáme manipulaci
- 8.10 Poutavě prezentujeme

9. KOOPERACE A KOMPETICE

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- uměli soutěžit fair play a mít sami sebe pod kontrolou během soutěže;
- **znali jednotlivé fáze týmové práce a uměli s nimi pracovat** – text pro 2. stupeň (rozdělování rolí);
- uměli reagovat na nepříjemné a neefektivní chování členů týmu (zahálení, nekonstruktivní kritiku, neotevřenou komunikaci, ...);
- uměli hodnotit míru svého zapojení do skupinové práce a míru svého podílu na jejím výsledku;
- uměli podporovat týmovou atmosféru;
- uměli dávat spolužákům po spolupráci zpětné vazby k jejich chování;
- uměli zvládat situace soutěže a konkurence;
- **znali různé způsoby rozhodování ve skupině a věděli, kdy který z nich použít** – text pro 1. stupeň.

Vendelín nám řekl, mně a ještě fůře kluků z naší třídy, že máme odpoledne přijít na plácek, co je nedaleko našeho domu. Vendelín je můj kamarád, je pekelně tlustý a strašně rád jí, a řekl nám, že tam máme přijít, jelikož dostal od tatínka docela nový kopací míč, a tak můžeme sehrát prima utkání. Vendelín je fakt bezva.

Sešli jsme se na plácku ve tři hodiny odpoledne a bylo nás osmnáct. Museli jsme se dohodnout na sestavě mužstev, aby bylo na každé straně stejně.

Se soudcem to bylo lehké. Vybrali jsme Celestýna. Celestýn je nejlepší z naší třídy. My ho sice nemáme moc rádi, ale poněvadž nosí brýle, nemůžeme mu dát po kebuli, kdy se nám zachce, a to se na soudce hodí. A pak, ani jedno mužstvo Celestýna nechtělo, jelikož ve sportu moc nevyniká a vždycky se hned pro nic za nic rozbřečí. Celestýn se dožadoval, aby se mu dala píšťalka, a tak došlo k hádce. Píšťalku má totiž jen Viktorín, jehož tatínek je strážník.

„Nemůžu mu svou píšťalku dát, „vymlouval se Viktorín, „je to rodinná památka.“

Nedalo se nic dělat. Nakonec jsme se dohodli, že Celestýn dá znamení Viktorínovi a ten vždycky zapíská místo něho.

„Tak co, hraje se nebo ne?“ křičel Vendelín. „Začínám mít hlad.“

Teď se ukázalo, že když bude Celestýn soudcem, zbude jen sedmnáct hráčů, takže jeden při dělení přebývá. Vymysleli jsme si tedy trik: budeme mít ještě pomezního rozhodčího, který pokaždé, když míč spadne do autu, zamává praporkem. Vybrali jsme na to Fridolína. Jediný pomezní rozhodčí, to není na hlídání celého plácku moc, ale Fridolín umí pekelně rychle utíkat, má hrozně dlouhé hubené nohy, s velkými špinavými koleny. Fridolín nejdřív nechtěl ani slyšet, chtěl hrát s míčem a nakonec prohlásil, že nemá praporek. Ale potom přece jen svolil, že bude pomezním rozhodčím pro první poločas. Místo praporku bude mávat kapesníkem, který nebyl zrovna moc čistý, ale to nemohl Fridolín vědět, když šel z domova, že jeho kapesník bude sloužit místo praporku.

„Tak co, hraje se, nebo ne?“ křičel Vendelín.

Teď už to bylo bez problému, bylo nás jen šestnáct hráčů.

Každé mužstvo muselo mít kapitána. Jenomže kapitánem chtěl být každý. Každý kromě Vendelína, který chtěl být brankářem, jelikož nerad běhá. My jsme byli rádi, poněvadž Vendelín je jako brankář senzační: je pořádně široký a kryje dobře branku. Tak zbylo patnáct kapitánů a to bylo přece jen trochu moc.

„Já jsem nejsilnější, „řval Albín, „kapitánem musím být já. A dám do nosu každému, kdo je proti tomu.“

„Kapitánem jsem já, jsem na to nejlíp oblečený,“ křičel Augustin a Albín mu dal do nosu.

To teda byla pravda, že je Augustin nejlíp oblečený, poněvadž mu jeho tatínek, který je hrozně bohatý, koupil kompletní fotbalový dres s červenomodrobílým trikem.

„Jestli mě neuděláte kapitánem,“ volal Viktorín, „zavolám na vás tatínka a ten vás všechny zavře do vězení!“

Dostal jsem nápad házet frankem hlava nebo orel. Museli jsme házet dvěma franky, jelikož první se zakutálel do trávy a už jsme ho nikdy nenašli. Půjčil nám ho Jáchym a měl vzteka, že se ztratil. Dal se do hledání, přestože mu Augustin slíbil, že mu jeho tatínek pošle za něj náhradou šek. Nakonec byli vybráni dva kapitáni: Augustin a já.

GOSCINNY, René. *Mikulášovy patálie*. Praha: Albatros, 1985, s. 7–10.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Na co kluci při plánování hry naráželi?
- Jak byli jednotliví kluci spokojeni s tím, co měli během hry dělat?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Zažili jste někdy něco podobného, co popisuje text? Pokud ano, co?
- Jak byste byli spokojeni s výběrem hráčů, kdybyste patřili do popisované skupiny?
- Jak byste kapitány vybírali vy?
- Co vám bývá nepříjemné, když jste vybíráni do družstev (skupin) a proč?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Na co narážíte, když spolupracujete ve skupinách?
- Představte si, že máte zařídít rozdělení třídy na dva týmy tak, aby byl každý spokojený. Jak byste na to šli?
- Co byste dělali, kdyby vám nějaký spolužák začal říkat, co budete dělat během společného hraní fotbalu a vám by se to nelíbilo? Já jsem teď ten spolužák a vy mi to zkuste říci.

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Na úpatí travnatého srázu se pod nízkými větvemi skupinky brslenů krčili Lískáč a jeho společníci. Od předchozího rána urazili skoro pět kilometrů. Štěstí jim přálo – všichni, kdo opustili kolonii, byli dosud naživu. Přeplavali dva potoky a nějaký čas vyděšeně bloudili hlubokými lesy západně od Ecchinswellu. Odpočinuli si ve slámě opuštěného seníku u Starvealu a probudili se, až když je napadli potkani. Stříbrák a Řeštlák s Hlavounovou pomocí kryli ústup, dokud nebyli všichni ostatní venku a nedali se na útěk. Řeštlák utržil kousanec do přední pracky a rána, jak už to u potkaních kousnutí bývá, byla zanícená a bolavá. Cestou kolem malého rybníčku pozorovali šedého rybáka, jak klove do hladiny a pluje mezi rákosím, dokud je nevyplašil pokřik letící kachny. Ušli přes osm set metrů otevřenou pastvinou, kde nebylo ani stopy po nějakém úkrytu a kde každým okamžikem očekávali, že na ně něco zaútočí. Poslechli si nepřirozený hukot telegrafního sloupu v letním vzduchu; a když je Pětík ujistil, že se jim nemůže nic stát, prošli dokonce přímo pod ním. Teď leželi pod brslenem a unaveně, pochybovačně věřili pachy cizí prázdné krajiny kolem sebe.

Od té doby, co opustili kolonii s drátěnými oky, byli ostražitější a obezřetnější, stala se z nich soudržná skupina, v níž si všichni navzájem rozuměli a uměli si pomáhat. K žádným hádkám už nedocházelo. Pravda o Blatouchově kolonii pro ně znamenala krutý otřes. Sblížili se víc než před tím, vzájemně spoléhali na své schopnosti a dokázali je jeden u druhého ocenit. Věděli už, že právě na nich a jenom na nich závisí jejich životy a že je tedy musí plně využít. Přes všechnu Lískáčovu snahu u oka v živém plotě nebyl mezi nimi ani jediný, kterému by se tehdy nebylo sevřelo srdce při pomyslení, že Hlavoun je mrtev, a kdo by si stejně jako Ostružník nebyl položil otázku, co s nimi bude dál. Nebyť Lískáče, nebyť Ostružníka, Řeštláka a Důlka, Hlavoun by byl zemřel. Ale to, že zůstal naživu, byl i jeho vlastní zásluha, protože kdo jiný mezi nimi všemi by po takovém utrpení nepřestal běhat? Nikdo už nepochyboval o Hlavounově síle, Pětíkově předvídavosti, Ostružníkově bystrosti nebo Lískáčově autoritě. Když je napadli potkani, Řeštlák i Stříbrňák poslechli Hlavouna a postavili se jim na odpor, zatímco ostatní následovali Lískáče, který je probudil a bez dlouhého vysvětlování jim nařídil, aby seník rychle opustili. Později Lískáč prohlásil, že jim nezbývá nic jiného než přejít otevřenou pastvinu, a tak ji pod Stříbrákovým vedením přešli, zatímco Pampeliška běžel jako předsunutá hlídka vpředu. Když je Pětík ujistil, že jim železný strom neublíží, uvěřili mu.

ADAMS, Richard. *Daleká cesta za domovem*. Praha: Mladá fronta, 1986, s. 10–11.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Co bychom mohli říci o popisované králíčí tlupě?
- Jak králíci pracovali s tím, že jsou každý jiný?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Když srovnáme popisovanou tlupu králíků a naši třídu, co nás napadne?
- Zažili jste nějakou situaci, kdy naše třída fungovala podobně jako popisovaná tlupa králíků? Jaká situace to byla?
- Na co nejčastěji narazíme při spolupráci v naší třídě?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jak bychom mohli zařídit, aby naše třída fungovala jako popisovaná tlupa?
- Co bychom mohli udělat proto, abychom se ve třídě mohli cítit podobně jako popisovaní králíci ve své tlupě?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

9.1 Ovládáme umění soutěžit

Kurzy OSV

Třídnické hodiny

Adaptační (stmelovací) soustředění pro 1. třídu

Adaptační (stmelovací) soustředění pro 6. třídu a primu

10. ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ A ROZHODOVACÍ DOVEDNOSTI

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- uměli používat myšlenkové postupy usnadňující analýzu problémů a volbu řešení;
- **v situacích rozhodování zvažovali své priority a na jejich základě činili uvážená rozhodnutí** – text pro 1. i 2. stupeň;
- přijímali odpovědnost za svá rozhodnutí;
- věděli, kam se obrátit o pomoc při řešení některých problémů;
- vnímali problémy jako výzvu a možnost pro vlastní růst.

Hérakles povyrostl a do Théb se sešli nejlepší učitelé a cvičitelé. Učili mladého hrdinu nejdůležitějším vědám a umění, cvičili ho v zápase, v zacházení se zbraněmi i v jízdě na lehkých rychlých vozech. Hérakles byl chápavý žák a tomu, čemu se druzí učili dlouhý čas, naučil se za několik dní. Ale už od mladého věku byl zlostný a prchlivý. Jednou ho pokáral učitel hudby a Hérakles mu hodil na hlavu lyru s takovou prudkostí, že stařec klesl mrtev k zemi. Hérakles činu litoval, plakal pro svého učitele, bylo však pozdě litovat. Za trest musel odejít do hor k pastevcům.

V horách pásł stáda a mezi pastýři dorostl v silného mladého muže.

„Pojďte, budeme spolu zápasit,“ vyzýval často své druhy. A brzy nebylo mezi nimi nikoho, koho by v zápase neporazil.

Dravá zvěř před ním prchala, jako by věděla, že jeho šípy nikdy neminou cíl. Kde stál Hérakles, byla stáda v bezpečí. Času k přemýšlení měl na osamělých horských pastvinách mnoho. Vzpomínal na své dětství a uvažoval o Teiresiově věštbě a o budoucnosti. Zamyšlený, s hlavou v dlaních, spatřil, jak se k němu blíží dvě ženy. První z nich, oblečená v bílé roucho, šla zvolna a klidně. Druhá, v nádherných šatech pošítych zlatem a drahými kameny, kráčela tanečním krokem, cestou se upravovala, otáčela a rozhlížela. Předběhla tu první a hned Hérakla oslovila:

„Nevíš, Hérakle, jaký život si vybrat? Vyvol si mě za průvodkyni. Znáám nejpříjemnější cestu. Budeš jíst a pít, kolik budeš chtít, a jen nejlepší a nejvzácnější pochoutky. Nebude tě trápit žádná práce a žádná námaha a každý večer tě bude očekávat měkké lůžko. Cizí lidé budou pracovat a ty budeš užívat výsledků jejich píle.“

„Kdo jsi, že můžeš tolik slibovat?“ zeptal se překvapený Hérakles.

„Říkají mi Rozkoš,“ odpověděla žena, „a mám přátele na celém světě.“

Přistoupila bíle oblečená žena a řekla:

„Nic z toho, co je dobré a co je hodno touhy, nedávají bohové lidem bez práce. Chceš-li sklízet, musíš nejdříve zasít. Chceš-li vyniknout, musíš pracovat víc než ti ostatní a odepřít si to, co si oni neodpírají. Zvolíš-li si mne, neslibuji ti lehkou cestu. Říkají mi Ctnost.“

„Nestydíš se nabízet práci a námahu?“ posmívala se Rozkoš Ctnosti.

„Půjdeš-li za Rozkoší,“ řekla Héraklovi Ctnost, „budeš jíst bez hladu a pít bez žízně a nebudeš vědět, po čem bys měl toužit. Projdeš životem jak lenivý stín a nezanecháš po sobě nic, jen prázdný měch od vypitého vína. Rozhodneš-li se pro mne, vykonáš veliké dílo.“

Postavy se rozplynuly. Hrdina neváhal ani na chvíli, jakou cestu vyvolit. Rozhodl se pro ctnost.

PETIŠKA, Eduard. *Staré řecké báje a pověsti*. Praha: Albatros, 1986, s. 80–81.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Podle čeho se Hérakles rozhodoval?
- Co asi Héraklovi běželo hlavou, když se rozhodoval?
- Co mohlo Hérakla lákat na rozkoši? Proč se přesto rozhodl pro ctnost?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Pojďme dát dohromady nějaké situace, ve kterých jste zvažovali, pro co se rozhodnout.
- Na základě čeho jste nakonec vybrali?
- Rozhodli jste se někdy tak, že jste chtěli své rozhodnutí vrátit? Pokud ano, jak jste to prožili?
- Co děláte, když chcete mít jistotu, že se rozhodnete správně?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Co by nám pomohlo umět, abychom si byli při rozhodování různých věcí jistější?
- Co můžeme dělat proto, aby ubylo rozhodnutí, za která se později stydíme?

Odkaz na materiály zdarma, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Nikdo neodpovídal. Polední zvonek zacinkal. Stále nikdo nepromluvil. Frodo pohlédl na všechny tváře, ale nebyly obráceny k němu. Celá Rada seděla se sklopenýma očima jako v hlubokém zamyšlení. Padl na něho veliký děs, jako by čekal na vynesení ortele, který dlouho předvídal, a marně doufal, že nebude nikdy vyřčen. Srdce mu zaplavila veliká touha odpočívat a zůstat v klidu po Bilbově boku v Roklince.

A pak s námahou promluvil a užasl nad vlastními slovy, jako kdyby nějaká vůle používala jeho hlas.

„Ponesu Prsten,“ řekl, „ačkoli neznám cestu.“

Elrond zvedl oči a podíval se na něho a Frodo cítil, jak mu náhlý pronikavý pohled probodává srdce. „Pokud správně rozumím všemu, co jsem slyšel,“ řekl, „myslím, že je ten úkol určen pro tebe, Frodo; a jestliže ty nenajdeš cestu, nenajde ji nikdo. Toto je hodina lidí z Kraje, kdy povstávají ze svých pokojných políček, aby otřásl radami Velkých. Kdo ze všech Moudrých to mohl předvídat? Nebo, jestliže jsou moudří, proč by měl očekávat, že se to dozvědí dříve, než udeří hodina?“

Je to však těžké břímě. Tak těžké, že je nikdo nemůže vložit na druhého. Nevkládám je na tebe. Jestliže je však přijímáš svobodně, řeknu, že tvá volba je správná; a kdyby se shromáždili všichni mocní Přátelé elfů ze starých dob, Hador a Hútán a Túrin a sám Beren, tvé místo by bylo mezi nimi.“

„Přece ho ale nepošlete samotného, pane?“ vykřikl Sam, protože se již udržet nemohl, a vyskočil z koutku, kde tiše seděl na podlaze.

„To jistě ne,“ řekl Elrond s úsměvem a obrátil se k němu. „Přinejmenším s ním půjdeš ty. Je skoro nemožné tě od něho odloučit, i když je pozván do tajné rady, a ty ne.“

Sam se začervenál a posadil se. „To jsme se zas do něčeho namočili, pane Frodo!“ řekl a potřásl hlavou.

TOLKIEN, John Ronald Reuel. *Pán prstenů I, Společenstvo prstenu*. Praha: Mladá fronta, 1993, s. 255–256. ISBN 80-204-0362-0.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Proč se asi Frodo rozhodl proto, že ponese prsten?
- Co mu asi běželo hlavou, když se rozhodoval?
- Co ho mohlo napadat jako argument, proč prsten nenést?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Pojdme dát dohromady nějaké situace, ve kterých jste zvažovali, pro co se rozhodnout.
- Na základě čeho jste nakonec vybrali?
- Rozhodli jste se někdy tak, že jste chtěli své rozhodnutí vrátit? Pokud ano, jak jste to prožili?
- Co děláte, když chcete mít jistotu, že se rozhodnete správně?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Kde můžeme brát jistotu při rozhodování?
- Co se můžeme naučit, aby ubylo rozhodnutí, za která se později stydíme?

Po přečtení textů a zodpovězení otázek můžeme pokračovat aktivitami uvedenými v materiálech zveřejněných zdarma na www.odyssea.cz.

Lekce OSV

10.1 Řešíme problémy a přijímáme výzvy

11. HODNOTY, POSTOJE, PRAKTICKÁ ETIKA

Stručná anotace obsahu

V tomto tematickém okruhu vedeme žáky k tomu, aby:

- **reflekovali vlastní postoje a hodnoty a věděli, jak ovlivňují jejich chování** – text pro 1. stupeň
- **rozpoznávali projevy a užitečnost etických jevů (spravedlnost, čest, odpovědnost, ...) ve svém životě** – text pro 2. stupeň;
- uměli pečovat o zvířata, rostliny a lidi;
- odmítali projevy neetického chování a bránili se jim;
- odmítali závislosti a bránili se jim;
- identifikovali reálné problémy ve svém okolí a zasazovali se o jejich řešení;
- zodpovědně se rozhodovali v eticky náročných situacích všedních dnů.

Byl jeden král a ten měl tři dcery, které choval jako oko v hlavě. Když mu začínala hlava sněhem zapadat a vidět přicházet stáří, začal přemýšlet, která z dcer by se měla po jeho smrti stát královnou. Dělal mu to nemalé starosti, protože měl všechny tři stejně rád. Konečně připadl na to, aby tu dceru za královnou ustanovil, která ho nejvíce miluje. I zavolal k sobě své tři dcery a promluvil k nim: „Dcery moje! Jsem již starý a nevím, jak dlouho mezi vámi budu. Ale než zemřu, chci ustanovit, která z vás bude po mé smrti královnou. Dříve však bych chtěl vědět, jak mne máte rády. Řekni, dcero nejstarší, řekni ty nejdříve – jak miluješ svého otce?“

„Otče můj, jste mi milejší nad všechno zlato,“ odpověděla nejstarší a pěkně otci ruku políbila.

„A ty, dcero prostřední, jak ty miluješ svého otce?“ obrátil se král k druhé dceři.

„Otče můj, miluju vás nade všechno drahé kamení!“ ujišťovala prostřední a tulila se k otci.

„A ty, dcero nejmladší, jak ty mne miluješ?“ ptal se král Marušky.

„Já vás, tatínku, miluji jako sůl!“ odpověděla Maruška a s láskou pohlédla na otce.

„Ty nehodná dcero, nejmilejšího otce miluješ jen jako sůl?“ rozkřikly se starší sestry.

„Jako sůl!“ přisvědčila Maruška opravdově. Král se na dceru náramně rozhněval, že ho má ráda jen jako sůl, takovou obyčejnou všední věc, kterou každý má a které si nikdo nevšímá. „Jdi, jdi mi z očí, když si mne tak málo vážíš!“ rozkřikl se na Marušku a dodal: „Až nastanou takové časy, že bude lidem sůl vzácnější než zlato a drahé kamení, potom se vrať – pak budeš královnou!“

Poslušná Maruška, oči plné slz a srdce plné žalu, odešla ze zámku. Nevěděla, kam se má obrátit; dala se po větru, přes hory, přes doly, až přišla do hlubokého lesa. Kde se vzala, tu se vzala, na cestě pojednou stála babička.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jak král přemýšlel o tom, jak ho mají dcery rády?
- Proč se asi král rozhněval, když mu Maruška řekla, že ho má ráda jako sůl?
- Co patrně mělo pro krále hodnotu?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jak poznáte vy, jestli vás má někdo rád?
- Co má pro vás hodnotu?
- Každý si sepišme 5 věcí, které jsou pro nás důležité (mají pro nás hodnotu).
- Pojdme si popovídat, jak naše hodnoty ovlivňují naše chování. Kdo má nějaký příklad, jak se jeho hodnoty (to, co je pro něj důležité) otiskly do jeho chování?
- Čeho byste se určitě nechtěli v životě vzdát?
- Co byste si přáli, kdyby vám kouzelný dědeček nabídl splnit jedno jakékoli přání?
- Jaké chování jste v poslední době u někoho zaznamenali a určitě ho neschvalujete? Proč, co vám na něm vadí?
- Čeho si na jiných lidech vážíte?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Jaké máme hodnoty?
- V čem se hodnoty jednotlivých lidí v naší třídě shodují a v čem ne?
- Jak naše hodnoty ovlivňují naše chování?
- Čím dáváme najevo své hodnoty?

Odkaz na zdarma dostupné materiály, popisující další práci na rozvoji uvedených dovedností, naleznete v závěru této kapitoly.

Soud se odebere k poradě,“ prohlásil předseda, a tři radové se vzdálili. Bůh i Kugler zůstali v soudní síni.

„Kdo to jsou?“ ptal se Kugler ukazujíc hlavou za odcházejícími.

„Lidé jako ty,“ řekl Bůh. „Byli na světě soudci, a tož soudí i tady.“

Kugler si hryzl prsty. „Myslíl jsem... totiž, nestaral jsem se o to, ale... čekal bych, že budete soudit vy, jakožto... jakožto.“

„Jakožto Bůh,“ dokončil veliký stařec. „Ale to je právě to, víš? Protože všechno vím, nemohu vůbec soudit. To přece nejde že nevíš, Kuglere, kdo tě tentokrát udal?“

„Nevím,“ řekl Kugler překvapen.

„Lucka, sklepnice; udala tě ze žárlivosti.“

„Promiňte,“ osmělil se Kugler, „ale vy jste zapomněl říci, že jsem zastřelil v Chicagu toho ničemu Teddyho.“

„Ale kdepak,“ namítl Bůh, „ten se z toho vylízl a je živ doposud. Já vím, že je udavač; ale on je, člověče, jinak dobrák a hrozně má rád děti. Jen si nemysli, že někdo je tak docela ničema.“

„Proč vlastně vy... proč ty, Bože, nesoudíš sám?“ tázal se Kugler zamyšleně.

„Protože všechno vím. Kdyby soudcové všechno, ale naprosto všechno věděli, nemohli by také soudit; jen by všemu rozuměli, až by je z toho srdce bolelo. Jakkpak bych já tě mohl soudit? Soudce ví jenom o tvých zločinech; ale já vím o tobě všechno. Všechno, Kuglere. A proto tě nemohu soudit.“

„A proč tedy soudí... ti lidé... i na nebi?“

„Protože člověk patří člověku. Já jsem, jak vidíš, jenom svědek; ale o trestu, víš, o trestu rozhodují lidé i na nebi. Věř mi, Kuglere, je to v pořádku; lidé si nezasluhují jiné spravedlnosti než lidské.“

V té chvíli vrátil se soud od porady a předseda Posledního Senátu přednesl silným hlasem: „Kugler Ferdinand odsuzuje se pro devětkrát opakovaný zločin vraždy úkladné, zabití a loupeže, pro přečin revertence, pro neoprávněné nošení zbraně a pro krádež růží k doživotnímu trestu pekla. Trest nastoupí ihned. Prosím, nyní další případ. Je tu obžalovaný Machát František?“

ČAPEK, Karel. *Povídky z jedné kapsy; Povídky z druhé kapsy*. Praha: Československý spisovatel, 1978. s. 132.

Po přečtení textu následuje diskuse. Otázky můžeme pokládat celé třídě, zadat jednotlivcům, nebo je zadat do skupin žáků a nechat je odpovědi zveřejnit při diskusi v plénu.

Z následujících otázek si můžeme vybrat, nebo vymyslet jiné.

1. shrnutí toho, o čem text byl

- Jak bůh v ukázce přemýšlí o trestání?
- Jaké hodnoty asi měl Kugler?
- Jak se jeho hodnoty promítaly do jeho chování?

2. propojení obsahu textu se životem žáků (navození zájmu)

- Jaké chování jste si v poslední době u někoho všimli a určitě ho neschvalujete? Proč, co vám na tom chování vadí?
- Popište nějakou konkrétní situaci, ve které jste se setkali s člověkem, který měl jiné hodnoty než vy.
- Čeho si na jiných lidech vážíte?
- Co má pro vás hodnotu?
- Za co vás lidé chválívají?
- Co byste si přáli, kdyby vám kouzelný dědeček nabídl splnit jedno jakékoli přání?

3. formulace toho, co se o daném tématu chceme dozvědět

- Čím dáváme najevo své hodnoty?
- Je to tak, že když někdo udělá něco zavrženíhodného, má zvrácené hodnoty? Proč ano? Proč ne?
- Jak můžeme reagovat na lidi s jinými hodnotami, než jsou ty naše, když s nimi nechceme jít do konfliktu?

SLOVO ZÁVĚREM

Látkou probíranou v osobnostní a sociální výchově je člověk sám. Každý den když komunikujeme s lidmi, když přemýšlíme sami nad sebou nebo když se rozhodujeme, zda dát žebrajícímu člověku drobné peníze, přicházíme do kontaktu s tématy (znalostmi a dovednostmi), které spadají do OSV.

Autoři knih si témata také často vybírají ze života. Popisují události a jevy, které jsou protkány znalostmi a dovednostmi tvořícími náplň OSV. Proto jsme se rozhodli ze známých literatur vybrat ukázky, ve kterých protagonisté příběhů znalosti a dovednosti z oblasti OSV používají.

Věříme, že tento soubor textů k osobnostní a sociální výchově pomůže všem, kteří vidí v práci s ní smysl.

Magdalena Ulmanová

Michal Dubec

Pár slov o o. s. Projekt Odyssea

Cílem o. s. Projekt Odyssea je pomáhat při zavádění osobnostní a sociální výchovy do běžné praxe. Za tímto účelem vyvíjíme metodické materiály, provádíme výzkum a realizujeme vzdělávací kurzy pro učitele, lektory, děti a mládež. Naše poslání tak vidíme nejen v přímé práci s dětmi a mládeží, ale i s předáváním našich zkušeností těm, kteří mohou naše ideje dále šířit. Všichni naši lektori mají vysokoškolské vzdělání v oboru pedagogika nebo psychologie.

Vzdělávací programy pro žáky vedeme od roku 2000, kdy jsme realizovali první seminář osobnostně sociálního rozvoje na Gymnáziu Čakovice. Kurzy pro učitele nabízíme od roku 2003. Během doby své existence jsme jich uskutečnili přes 500 kurzů pro žáky (v rozsahu 1 až 5 dní), vyučovali jsme předměty a semináře OSV na ZŠ, SŠ a VŠ, provedli jsme více než 300 kurzů pro učitele (v rozsahu 1–20 dnů), učili jsme na třech vysokých školách. V současné době máme 33 kurzů akreditovaných MŠMT. Přes deset let systematicky pracujeme s konkrétními základními a středními školami. Opakovaně spolupracujeme s MŠMT, Národním ústavem odborného vzdělávání, Národním institutem pro další vzdělávání a Akademií věd ČR.

Během kurzů pro učitele se zaměřujeme zejména na práci se vztahovými signály v komunikaci, práci s pravidly ve třídě, vedení žáků k sebeřízení a rozvíjení osobnostních zdatností a sociálních dovedností žáků.

Žáci se během kurzů učí spolupracovat, neagresivně řešit konflikty, formulovat a dodržovat pravidla vzájemného soužití, poznávat sami sebe, efektivně se učit, odmítat šikanu, poskytovat první pomoc a další.

Všechny naše metodické materiály jsou přístupné veřejnosti na webových stránkách <http://www.osv.cz/metodiky-osv.php>

V případě zájmu o další informace o osobnostní a sociální výchově, kurzech a metodických materiálech, je možné využít web www.odyssea.cz, nebo kontaktovat Mgr. Michala Dubce (dubec@odyssea.cz).

Poznámky:

Magdalena Ulmanová, Michal Dubec

**Čítanka k osobnostní
a sociální výchově**

© Projekt Odyssea 2012
www.odyssea.cz

ISBN 978-80-87145-42-5

